

GÂNDIREA

ANUL XVII. — Nr. 7

SEPTEMBRIE 1938

S U M M A R U L:

LA ANIVERSARUL LUI SCHOPENHAUER

I. PETROVICI : La aniversarul lui Schopenhauer . . .	337
V. VOICULESCU : Cântecul ursului	346
ȘTEFAN BACIU : Poesii	347
VICTOR ION POPA : Cuviosul Patapie desăgărețul . .	349
VIRGIL CARIANOPOL : Poesii	358
DONAR MUNTEANU : Sonet	360
OLGA CABA : Câteva figuri din poezia medievală . .	361
VINTILĂ HORIA : Poesii	370
TEOFIL LIANU : Carmen	372
GH. TULEȘ : Poesii	374
SEPTIMIU BUCUR : Nichifor Crainic și spiritul vremii	376

IDEI, OAMENI, FAPTE

NIȚĂ MIHAI : Știință, rugăciune și lumină taborică .	385
--	-----

CRONICA LITERARĂ

OVIDIU PAPADIMA : Ion Sân-Giorgiu : Goethe,—Gh. Călinescu : Enigma Otiliei,—Vladimir Vecerdea : Maree, — Marin Popescu-Spineni : România în istoria cartografiei	385
---	-----

CRONICA MĂRUNȚĂ

NICHIFOR CRAINIC : Premiul mizericordiei, — Ma- rius Bunescu	391
---	-----

E X E M P L A R U L 20 L E I

Omul forte reușește

În lupta pentru viață, sănătatea este primul factor al succesului, lată aci, pentru a păstra nervii liniștiți, creierul limpede, mușchii sprinteni și corpul viu, o rețetă care a făcut toate probele: este de a turna un flacon de Quintonine într'un litru de vin de masă și de a lua, înaintea fiecărei mese, un păhărel din acest delicios vin fortifiant. Dl. J. Coudurier, 99, boulevard du Temple, din Paris, a făcut experiența și scrie:

„Sunt ani de zile de când întrebuișăm în casă Quintonine; nu ne-am săturat niciodată de acest

produs care constituie pentru noi cel mai bun tonic“.

Nici un fortifiant nu poate fi comparat cu Quintonine pentru că nici unul nu coține atâtea principii regeneratoare. Quintonine este remediu sigur, complet, eficace — și de preț neînsemnat — la care se poate recurge la cel mai mic semn de oboseală.

QUINTONINE

**PRODUS FRANCEZ. — LABORATOARELE HELIN
LA FARMACII ȘI DROGUERII**

GÂNDIREA

LA ANIVERSARUL LUI SCHOPENHAUER¹⁾

DE

I. PETROVICI

Nu mult după comemorarea lui Descartes, într'o ședință festivă dela finele anului trecut, Academia Română, asociindu-se fără zăbavă și de rândul acesta inițiativelor luate în Apus — cinstește memoria altui filosof celebru, a lui Arthur Schopenhauer.

Situația lui Schopenhauer față de patrimoniul spiritual al nației noastre este desigur alta decât cea a filosofului francez. În timp ce doctrina acestuia din urmă, oșebit de prețuirea și răsunsetul ei universal, manifesta o serie de însușiri fundamentale care o apropie sensibil de unele trăsături ale etnicului nostru, ca *bunul simț, claritatea, măsura*, — ceea ce poate însemna mai mult decât chiar o directă înrăurire, ce până acuma n'am putea-o invoca — în schimb filosofia lui Schopenhauer ajutată de unele împrejurări, a exercitat, de sub vestmântul ei poetic și pitoresc, o vie influență asupra desvoltării noastre intelectuale din a doua jumătate a secolului precedent.

A fost una din soliile de lumină, care n'a trecut prin atmosfera noastră ca un meteor, pe aripele grăbite ale unei mode efemere, ci a fecundat capete superioare și — cu tot protestul temător al unora — s'a încorporat în opere durabile, integrându-se astfel în plămada unor creații autohtone care se vor pomeni pururea cu mândrie, de toate rândurile de urmași.

Motive deci îndestulătoare pentru justificarea solemnității de astăzi, în cadrul unei instituții cum e Academia Română, oricât ne-am aminti de altă parte că filosoful comemorat, implacabil misantrop și apologist al izolării, a prigonit cu săgeți înveninate toate societățile de cultură — Academii și Universități — mergând așa de departe cu orbirea în perioada culminantă a amărăciunilor sale, încât dormea cu pistoalele sub pernă pentru a se apăra de închipuite atentate nocturne ale invidioșilor academici și în special ale profesorilor de filosofie.

Conflictele acestea, oricât ar fi avut ele aerul unor conflicte de principiu, cu temelii eterne, se limitau în fond la diferende cu instituții contemporane, menite să dispară odată cu pasiunile care le-au însuflețit și nu arare ori s'a văzut că instituții similare de mai târziu, să nu se solidarizeze cu surorile lor academice, de altă dată, ci cu adversarii acestora, chiar dacă și dâșzii trecuseră măsura într'o luptă în care cumpăna dreaptă se păstrează în genere atâta de greu.

De altfel să nu uităm că Schopenhauer — cu toate fobiile sale — a redactat

1) Cuvântare rostită la Academia Română în ședința festivă din 10 Iunie 1938.

una din lucrările sale de mai târziu după propunerea unei Academii norvegiene, care fixase subiectul și care l-a și premiat.

S'au împlinit în luna Februarie 150 de ani de când a văzut lumina zilei, în orașul Danzig, acela care era să devie straniul, sumbrul, fosforescentul, mult discutatul și combătutul, dar genialul și influentul filosof pesimist, Arthur Schopenhauer.

A fost cât pe aci ca spiritul acesta, atât de înzestrat în domeniul speculației metafizice și în acel al expresiei artistice, să apuce drumuri care l-ar fi înstrăinat de la linia înclinărilor sale firești, sau nu l-ar fi lăsat să se pregătească cum trebuie.

Părintele său, un comerciant bogat, ținea cu orice preț ca fiul să-i urmeze în carieră. Pe atunci nu se obișnuia selecția profesională după aptitudini, eram încă departe de laboratorii care să stabilească vocația — fie chiar cu aproximațiile șovăitoare de astăzi — nici măcar nu se dădea dreptul victimei să facă un ultim apel la examenul conștiinței sale proprii. Carierele se alegeau de părinți, care desigur plecau de la cele mai bune intenții și evident ținând seama de o întreagă serie de motive, printre care nu intrau totuși mai niciodată individualitatea copilului cu dispozițiile lui esențiale.

Ideea lui Schopenhauer-tatăl de a face un comerciant din micul său fiu a avut desigur și partea bună de a-l fi deprins de mic să nu-și scoată învățătura din cărți, ci din observarea directă a realității, iar pe de altă parte să cunoască temeinic câteva limbi străine, cum a fost engleza și franceza, învățate la fața locului. Poate că și anii pierduți ca funcționar într-o bancă și-au avut partea lor de utilitate, deși viitorul filosof n'a arătat multă aplecare — cercetarea filosofică având să profite din orice fel de experiență și, mai presus de toate, fiind poate folositor — în contra părerii de a se economisi timpul cu orice preț — ca cineva mai înainte de a se îndruma în direcția care îi convine, să fi încercat una care îi convine mai puțin. E un mijloc de-a lichida definitiv toate tentațiile sau măcar toate posibilitățile anexe, care întovărășesc în surdină și poate stânjenesc înclinarea principală a omului, lăsând-o pe aceasta absolut stăpână, și la adăpost de orice căință. De altfel biografiile a mai multor mari filosofi ne povestesc de încercarea vremelnică de a îmbrățișa altă carieră mai înainte de a-și fi lămurit bine tendințele lor launtrice și a fi ancorat definitiv la specialitatea unde erau sortiți să strălucească și să-și sculpteze numele în veșnicie.

Degajat de angajamentul către părintele său—mort pare-se prin accident—și învingând egoismul mamei sale, romanciera Johanna Schopenhauer, care ar fi ținut să rămâe dânsa singurul intelectual din familie, Arthur Schopenhauer a părăsit ramura comerțului și după un șir de vicisitudini, în care conflictele frecvente cu mamă-sa, instalată acum la Weimar, au ocupat locul central, și-a luat doctoratul în filosofie la Universitatea din Iena, cu o teză epocală din domeniul logicii și al epistemologiei. Foarte curând, abia după cinci ani de la aceasta, la vârsta de numai treizeci de ani, Schopenhauer are gata manuscrisul operei lui fundamentale: *Die Welt als Wille und Vorstellung* (Lumea ca voință și reprezentare), în care găsim turnată concepția sa originală despre ființare și despre neființă. În deosebire de Kant, pe care și-l alege ca principal maestru și inspirator și care dibuise vreme îndelungă, cu sonda dialecticii sale, până a ajuns la concepția sa definitivă, Schopenhauer, poet mai înainte de toate și precoce ca toți poeții autentici, și-a conturat liniile teoriilor sale, din anii tinereței, lăsând zilelor ce aveau a se scurge pe urmă, doar grija mărunță a complectărilor de amănunt. Desigur o sarcină prea mică pen-

tru încă patru decade de viață, de unde impresia deprimantă a unui gol sufletesc, care va fi contribuit și dânsul într-o măsură importantă la pesimismul constant al autorului, alături de alte cauze principale, ca temperamentul său excesiv de sensibil și de mândru, precum și unele deziluzii care i-au rănit crunt orgoliul și l-au făcut probabil să resimtă mai intens și mai viu latura tragică a vieții, care nu este de altfel o pură născocire a filosofului, ci se destăinuiește privirii celei mai senine și ochiului celui mai obiectiv.

Două mari deziluzii au înăsprit fondul turbure al filosofului de care ne ocupăm și care elaborase de mai înainte teoria sa pesimistă: Eșecul său profesoral la Universitatea din Berlin și complectă tăcere care a întovărășit un număr de ani activitatea sa publicistică. Un factor care ușurează îndeobște debuturile este existența relațiilor și bunăvoința prietenilor. Schopenhauer era un adevărat maestru în arta de a nu-și face prieteni și de a nu-și crea relațiuni. Ba uneori provoca cu semeție oameni puternici, așteptând o repede biruință.

Așa a făcut deschizându-și cursul la Universitatea din Berlin — în calitate de docent privat — cu nădejdea de a răpi auditorul lui Hegel și de a prăbuși uriașul soclu al acestui filosof consacrat. Cu toate că Schopenhauer s'a arătat un fin psiholog, când a formulat aforisme pentru înțelepciunea în viață — inserându-se cu cinste în galeria marilor moralști ai tuturor țărilor — era mai de grabă capabil să redacteze maxime pentru alții, decât să le folosească pentru sine, în practica vieții. În orice caz chipul în care a voit să-și doboare adversarul ajuns pe culmea gloriei sale, a fost de o stângăcie strategică, ce l-a costat de altfel foarte scump, trebuind să renunțe curând la cariera didactică, ceea ce a păgubit desigur cel puțin tot atâta învățământul filosofic însuși.

Rămas din propria sa mândrie orgolioasă pe din afară din cadrele învățământului, Schopenhauer n'a avut nici măcar satisfacția să fie discutat ca autor. Ani întregi, printr'un fel de conspirație, a fost ignorat cu desăvârșire, deși opera lui posedă calități de primul ordin, fiind de altfel menită să aibă atâta răsunet mai târziu. Abia în ultima decadă a vieții, cam pe la 60 de ani, după ce făcuse să apară și unele scrieri cu caracter mai popular, Schopenhauer a reușit în fine să atragă atenția asupra operei lui, să dezlănțue talazuri de admirație, plantându-și numele pe buzele tuturor și rodind cu ideile sale atâtea capete de elită, atât în domeniul artistic, cât și în acel speculativ. În ultima perioadă a existenței sale, filosoful a asistat la propria sa apoteoză, despăgubindu-se de nesocotirea anilor anteriori și având satisfacția să vadă că ajunsese loc de adevărat pelerinagiu, locuința sa din Frankfurt a. Mein. Firește această îmbulzeală de admiratori și năvală de scrisori omagiale, nu l-au clintit din pozițiile sale pesimiste și din prețuirea neființei, ca bun suprem și țel al omului înțelept; tot așa după cum, deși personal devenise mai social, ba căpătase la urmă și manierele perfectului gentilom, continua să păstreze în înfățișarea lui ceva satanic — un călător francez declară că vizitându-l s'a aflat în fața lui însuși Belzebut — ba chiar să sperie copiii, după cum ne mărturisește fostul Cancelar imperial Principele de Bulow în memoriile sale recente, povestind o încrucișare pe stradă, în anii copilăriei, cu un bătrân hirsut, cu privirea răutăcioasă, de care i-a fost teamă și care nu era altul decât Schopenhauer. Desigur cu dispariția fapturii sale fizice în anul 1860, s'au dus ultimele vestigii de ciudățenie personală, lumina operei lui nepieritoare a instalat un cult de admirație curată, pretutindeni, iar orașul Frankfurt se mândrește, fără nici o umbră, de a fi oferit marelui filosof ultima lui reședință, pe care ghizii vorbăreți ți-o arată la etajul unei clădiri luminoase, pe malul Mainului, cu acelaș orgoliu cetățenesc, cu care își ară-

tase o clipă mai devreme sala unde se încoronau împărații și unde se strângea pe vremuri dieta imperială...

Filosofia lui Schopenhauer este o sinteză originală și așa putea spune modernizată, a trei mari sisteme de gândire: filosofia lui Kant, concepția lui Platon și religia budistă. Fiecare din aceste trei doctrine își au locul lor evident în construcția lui Schopenhauer, însă firul central îl alcătuiește fără îndoială idealismul kantian, precum era și natural. Kant venise de curând cu o cheie nouă a dezlegării enigmelor. Se simțise mai de multă vreme că principiul ultim al existenței — râvna constantă a metafizicii — nu se poate găsi nici în timp, nici în spațiu, ambele fiind cadre extensive, de divizibilitate indefinită, de repetiție fără sfârșit, care nu îngăduie în cuprinsul lor nici opriri definitive, nici elemente indecompozabile. Inșă aceste două cadre tronau cu majestuoasa lor infinitate, cu implacabila lor necesitate și păreau imposibil de înlăturat, pentru a se putea vorbi de o realitate în afară și dincolo de ele, până ce Kant ne-a oferit dreptul de a le depăși, prin teoria subiectivității lor, dezvoltată în „Estetica transcendentă” și fundată pe un eșafodagiu impresionant de argumente constrângătoare. Astfel s’au creat noi temelii speculative, iar Schopenhauer nu exprimă la început altă ambițiune decât să-l continue și să-l completeze pe Kant. Pentru a-l continua însă, Schopenhauer l-a mai simplificat, l-a adus în consonanță cu o întreagă serie de cunoștințe biologice și în sfârșit l-a mai poetizat, prezentându-l în vestminte mai ademenitoare decât era în severa și neîmpodobită înfățișare a originalului.

Incontestabil, prin această prefacere, Schopenhauer a ajutat la difuzarea doctrinei kantiane, care mai ales în țările de cultură mai slabă s’a răspândit la început în forma aceasta.

Pedagogicește, această prezentare concretă și mai lesne accesibilă a fost inițial un bine, deși datoria vremurilor următoare era să se revie cu încetul la Kant cel autentic, în forma lui nedeformată.

Dar firește, misiunea unui geniu nu este să popularizeze opera altuia, fie chiar a altui geniu, cum era în cazul de față. Sau, dacă îmi e permis și mie să folosesc o comparație financiară ca acelea pe care Schopenhauer le afecționa destul de des — ca reminiscență poate din vremea uceniciei sale într’o casă de comerț — așa zice că rolul său era să bată monedă cu efigie proprie, iar nu să faciliteze circulația unui tezaur cu efigie străină, emițând hârtie — oricât de frumos împodobită — în contul și pe baza lui.

De altfel, asta a și făcut Schopenhauer, întocmind o concepție personală și lansând o metodă pe care le voi aminti rezumativ.

Până la Schopenhauer stăpâna convingerea că drumul la adevărurile metafizice ar fi urcarea curagioasă pe treptele dialecticei abstracte. Acei care nu credeau în virtuțile acestei ascensiuni raționale, socotind că singura cunoaștere valabilă, e cunoștința empirică și domeniul pozitiv al faptelor concrete, contestau categoric posibilitatea metafizicii. Schopenhauer aruncă, în această confuzie, ideea unei metafizici experimentale, bazată pe intuiție concretă, idee nouă și fecundă, care și-a dovedit puterea în propria lui construcție filosofică, iar ulterior la alți gânditori, care i-au adoptat metoda și au întinerit-o, cum ar fi cazul cu filosofia contemporană a lui Henri Bergson.

Schopenhauer a avut inspirația de a înlocui sborul în sus — dovedit în atâtea rânduri amăgitor și steril — prin scoborîrea în adânc, ceea ce oferă avantajul de a rămâne în concret și a pleca de la intuiții profunde, procedură cu atât mai

eficace, cu cât adesea ori ceea ce pâlpâe în adâncime e tot una cu ceea ce arde pe înălțimi.

Coborînd în adâncul conștiinței noastre, Schopenhauer e convins că pune degetul pe esența ultimă și absolută, pe care Kant o socotise inaccesibilă luminelor spiritului omenesc, caracterizând-o ca voință, mai exact ca o neobosită impulsivitate, ca o străduință fără răgaz. Această intuiție schopenhaueriană, care face din voință elementul primar, în timp ce intelectul decade la rolul accesoriu al unui epifenomen, cu misiunea de a-i lumina drumul, dar fără puterea de a o dirija efectiv, — această concepție brutală a dominat psihologia celei de-a doua jumătăți a veacului precedent, care pune în treacura temelie a vieții sufletești în subsolul instinctelor și în factorul afectivo-voluntar, în timp ce ideea — altădată crezută suverană — apărea ca o subțire pânză de păianjen, ca un simplu joc fără putere, incapabil să determine mișcările sufletului omenesc. Din această concepțiune inofensivă în aparență, a decurs totuși, cu stringență logică, concluzia pesimismului, întemeiată pe următoarele considerațiuni: Voința oarbă ca esență a existenței, înseamnă primatul iraționalului, lipsa de finalitate și absența progresului; lui Schopenhauer îi plăcea să citeze o frază răzleață a lui Voltaire: *Nous laisserons ce monde-ci aussi sot et aussi méchant que nous l'avons trouvé en y arrivant*, însfârșit identificând străduința cu durerea, o socotea pe aceasta din urmă drept singurul sentiment pozitiv, pe când plăcerea, neasemănat mai rară, nu ar fi decât efemera clipă de suspensiune a unei strădăni un moment satisfăcută, și mai înainte de a-și fi reluat cu forțe înoite cursa ei fără hodină.

Schopenhauer nu crede că sarcina filosofului e numai să constate amarul adevăr; el își socoate mai întinsă misiunea, silindu-se să găsească și leacuri, indicând mijloace de evaziune din vârtoarea durerilor fără sfârșit. Egoismul voinții de a trăi, izvor al tuturor suferințelor, se poate combate după filosoful german pe trei căi esențiale: prin contemplația estetică, eminentemente dezinteresată, când uităm de noi înșine; prin sentimentul de milă, și dânsul capabil de jertfe și abnegațiuni; în sfârșit prin metoda eroică de a ne înfrâna voința până la înăbușire, renunțând la orice afirmare egoistă, precum și la actul de perpetuare a speței, pregătind astfel pentru noi și pentru acei care ar fi putut să se nască din nebunia noastră, cufundarea în Nirvana, în acea neființă, pe care neînduratul filosof o consideră de o mie de ori preferabilă existenței mizerabile pe care o experimentăm.

Doctrina lui Schopenhauer, odată scăpată de complotul tăcerii, a cunoscut o expansiune imensă. O adevărată epidemie de convingeri pesimiste, s'a lătit în intelectualitatea mai tuturor țărilor, pe care eșafodajul unei viguroase și elocvente argumentații filosofice o zguduia acum incomparabil mai puternic, decât fusese exemplul singular al unor poeme pesimiste, fie ele oricât de expresive, ca acelea ale lui Byron sau ale lui Leopardi.

În special artiștii, înzestrați cu antene de mare sensibilitate, au furnizat cel mai mare contingent de discipoli, marelui evangelist al pesimismului contemporan. Numeroși creatori, atât din Germania, cât și dincolo de hotarele patriei, sale, au devenit tributarii filosofului pesimist: celebrul compozitor Richard Wagner în partea finală a producției sale poetico-muzicale, după cum Nietzsche primise stampila schopenhaueriană în faza lui inițială; școala parnasiană din Franța cu numeroși rapsozi ai neființei și mai ales romanul naturalist care a svârlit la coș toată latura ideală a sufletului omenesc, lăsându-l mânat exclusiv de forța instinctelor oarbe, motiv pentru care subtilul Jules Lemaitre a definit opera lui Emil Zola: *Une épopée pessimiste de l'animalité humaine*. În săltarele aceluias scriitor s'au găsit

după moarte și poeme în versuri, care orchestrează leit-motive și imagini împrumutate din opera aceluiaș sumbru filosof.

Dar fără îndoială, ceea ce ar interesa cu deosebire, e influența lui Schopenhauer în țara noastră. Această înrăurire a fost destul de întinsă și de vie în a doua jumătate a secolului trecut și ar merita desigur o cercetare amănunțită.

În cadrele mai restrânse ale unei cuvântări ca aceasta de astăzi — după ce voi pomeni în prealabil că cel dintâi traducător al lui Schopenhauer în franțuzește, a fost un Român — trebuie să mă îngrădesc, raportându-mă numai la două personalități, dar înalt reprezentative ale epocii: Eminescu și Titu Maiorescu.

Este bine cunoscut entuziasmul cu care tânărul student Eminescu a luat cunoștință de opera lui Schopenhauer, îndepărtându-se — cu excepția firească a lui Kant — de toate celelalte glorii ale filosofiei germane, pe cari le prețuise poate mai înainte, dar pentru cari noul său idol nu avea nici o cruțare.

Consonanța cu convingerile sale intime, cu înclinări la fel de pesimiste, l-a făcut pe Eminescu să încorporeze teme schopenhaueriene în opera sa poetică, așezându-le în cadența acelor stihuri uluitoare, intraductibile în alt idiom, și care vor constitui pururea un miracol pentru saltul gigantic față de poezia noastră anterioară, ca și cum s'ar fi trecut bunăoară dintr'o dată dela diligență, la avion.

Desigur concepția de viață a lui Schopenhauer, și aceea a lui Eminescu nu se suprapun în mod integral, existând chiar aspecte contrastante cu privire la filosofia lor practică. Pe când Eminescu a fost — se știe — un aprig și fervent naționalist, pe Schopenhauer îl lăsa cu totul rece ideea națională. Pentru primul, popoarele erau realități, pentru celalt erau abstracții sau etichete secundare, și în timp ce poetul român a scris articole patriotice vibrante, filosoful german nu s'a găsit prea departe de atitudinea nepăsătoare a lui Goethe, care în anul războiului de eliberare, când țara sa fremăta de zângăniri de arme, dânsul se preumbla la Karlsbad, arborând cu ostentație ordinul francez al Legiunii de onoare.

Cât privește pe Maiorescu, el nu l-a studiat pe Schopenhauer în Universitate — școlile Berlinului încă nu se convinseseră de datoria de a-l cerceta, — ci puțin după aceea, ce e dreptul din îndemnul discret al unui profesor berlinez, care se lăsase vrăjtit în taină de feeria „Lumii ca voință și reprezentare”. Maiorescu îl admira pe Schopenhauer — ce e dreptul făcând și unele rezerve, dar îl admira realmente, — și a căutat să treacă și altora acest nobil entuziasm. L-a tradus în românește „aforismele” (o parte din *Parerga et Paralipomena*), pentru a da, întâi și întâi, puțința acelor membri ai Junimii, care nu știau nemțește, să ia contact cu gândirea și cu slova bibliei pesimiste. L-a folosit teoriile estetice în criticile sale literare (în deosebi în articolul despre Caragiale și în răspunsul dat lui Dobrogeanu-Gherea), iar la cursurile sale universitare îl contopea cu voie sau fără voie în acelaș elan de prețuire cu filosofia kantiană. Ce mai însemnau măruntele rezerve de la urmă, asupra concluziilor pesimiste, ale filosofului german, pe care Maiorescu, conștient și dânsul de covârșitorul loc al suferinței în viață (însemnările sale zilnice, ne-au destăinuit de curând desperarea prin care a trecut el însuși într'o perioadă a existenței sale), ce mai însemnau deci acele reticențe pe care Maiorescu le făcea, desigur în mod sincer, dar cu gura cam pe jumătate!?

Trebuie să amintesc de asemeni că omul acesta, care cu toată măsura și circumspecția atitudinilor sale proprii, a fost în genere foarte atacat, a avut să sufere din partea adversarilor și din cauza admirației sale pentru Schopenhauer, agravată mai ales de încercarea de a-l încetățeni în cultura românească.

Au plouat și pe această temă atacuri în contra lui Maiorescu până foarte târziu, denunțându-l că introduce în cuprinsul fragedei noastre activități spirituale un virus otrăvitor, făcându-se la fel de culpabil cu contrabandiștii de opium sau morfină, ce nu merită nici o îngăduință din partea nimănui.

Și nu erau numai oameni de duzină care duceau campania aceasta violentă, ci printre ei se aflau și personalități de valoare ca Bogdan Petriceicu-Hașdeu, care își cheltuia verva lui sarcastică, înfățișând pesimismul filosofic ca o nelegiuire ce trebuia nemilos înfierată, în numele încrederei sănătoase în forțele și viitorul poporului român. Și totuși, independent de justificările lui Maiorescu, — care în general se mărginea să riposteze că pesimismul nu e o consecință necesară a sistemului schopenhauerian, că înlăturând concluziile deprimante, rămân atâtea idei admirabile și utile în țesătura acestei concepțiuni superioare, lucru ce firește era prea adevărat — independent zic de aceste justificări oneste, astăzi, toată acea campanie ne apare subiectivă, foarte slab documentată și — s'o spunem — prea puțin serioasă.

Nu voesc să insist asupra contingențelor speciale care au accelerat poate simpatia „Junimii” pentru această doctrină incriminată. Reacția împotriva superficialității culturale și a formelor fără fond, determinată, la „Junimea”, de comparația unei culturi improvizate cu acele temeinice de aiurea, clădite pe granit, primea fără îndoială dela doctrina lui Schopenhauer un ajutor din mai multe puncte de vedere, între care am putea să cităm următoarele: 1) Teoria ostilă progresului era cel puțin o armă în contra progresului aparent, care în fond lăsase lucrurile în vechea lor stare, și în contra progresului grăbit, care nu antrenează natura intimă a lucrurilor. 2) Se vedea că evoluția ideilor nu atrage dela sine o evoluție în adânc (adâncul fiind de natură volitivă) și până când se face această schimbare, restul e prefacere de suprafață. 3) În sfârșit, literatura tendențioasă cu declamații de circumstanță primea o cumplită lovitură dela teoria artei dezinteresate și a frumosului transcendent.

N'aș voi de asemeni să stăruiesc asupra unor exagerații răzlețe ale ideologiei junimiste, care-și puteau găsi un sprijin în unele teme schopenhaueriene. În timp ce la filosofii raționaliste starea de drept (logica ideilor) domină starea de fapt, la o filosofie iraționalistă — cum este și aceea a pesimistului german, — lucrul se petrece invers, adică *starea de fapt e aceea care domină starea de drept*. De aci poate eroarea lui Eminescu de a fi susținut între altele inutilitatea războiului Independenței, întrucât — zicea dânsul — neatârănarea de fapt \emptyset avem din timpul domniei lui Cuza, și deci a fost superfluă jertfa de sânge pentru câștigarea neatârănării de drept. Eroare evident profundă, deoarece ideile (sau dacă vreți formele) nu sunt fire de păianjen suprapuse, ci își au și ele o realitate, fiind la urma urmei părți constituente ale așa zisei stări de fapt, pe care o clarifică, o preschimbă sau o întregesc.

Mai important îmi pare, trecând peste aceste lucruri vremelnice, să ne dăm efectiv seama dacă filosofia lui Schopenhauer era cu adevărat o otrăvă periculoasă, în stare să usuce energiile creatoare ale unui popor; dacă analizându-i țesătura și acțiunea normală a ideilor sale, trebuie neapărat să conchidem la influența lor dizolvantă și la caracterul lor eminentemente depresiv.

Firește aparențele pot fi împotriva acestei filosofii, care identifică viața cu durerea, tăgăduiește finalitatea cosmică și neagă progresul, ba mai mult, preconizează ascetismul, ca drumul cel mai neted spre singurul ideal rezonabil: nimicnicia Nirvanei. Dar altfel privite lucrurile, aspectul lor se schimbă, tragedia se subție și chiar se volatilizează.

Chestiunea identității dintre viață și suferință nu ți-o poate rezolvi părerea altuia, ci numai propria ta experiență.

În domeniul acesta conștiința personală rămâne suverană, și de prisos vei auzi blestemele cele mai autorizate, ele se scurg fără efect și pe delături, dacă cumva în tine însuși descoperi adânc bucuria și dorul de a trăi. O astfel de concepție filosofică întunecată, poate cel mult să intensifice deprimarea cuiva care era mai dinainte melancolic, sumbru sau deznădăjduit ¹⁾. Deasemeni negarea finalității ca lege universală deși principial ar trebui să aibă o corelație cu elanul credinței, înăbușindu-l ori scăzându-l, în realitate, din cauza disproporției între infinitatea lumii și mica noastră gospodărie, considerațiile cosmice ne mișcă prea puțin. Cu cât s'a schimbat de pildă avântul întreprinderilor omenești, de când știința a stabilit că pământul nu se găsește în centrul lumii — cu un scop al creației — ci este o biată planetă — mărunță — pierdută în pulberea cosmică? Că în sfârșit progresul șade în lumea aparențelor, iar nu în inima realității, care rămâne în sine neschimbată, — și această idee o corectează într-o măsură optimismul omului normal, admitând cel mult că evoluția merge incomparabil mai lent decât pare, că nu orice schimbare de suprafață anunță un progres efectiv, — idee la care s'a oprit de altfel și „Junimea” în luptele ei continue contra pripelelor reformiste.

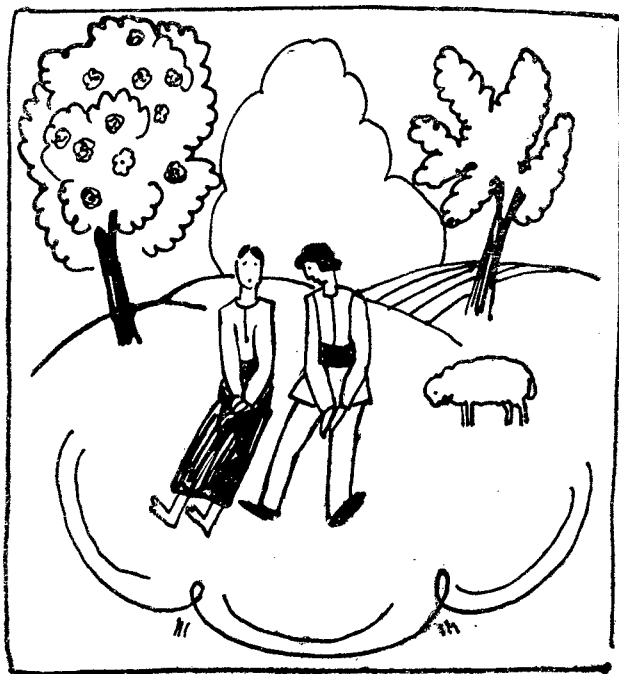
În fine și împotriva strivirii totale a instinctelor, are să reacționeze neted instinctul de viață, și cei mai fervenți admiratori ai filosofului n'au să-l mai întovărășească până la extrema limită a consecințelor sale, printr'un gest firesc de autoapărare. Este drept că Schopenhauer, în capitolele finale ale operei lui, încearcă o inversare a sensului vieții. Dar oricât lucrul acesta poate părea de bizar, n'a existat fondator de religie care să nu fi preconizat o asemenea inversare, după cum n'a fost nici unul care să fi reușit deplin. Ideile religioase și cele afiliate nu sunt idei de aplicat ca atare, ci numai direcții și ideale, cu menirea aplicării incomplete și aproximative. Lumina unui far regulează drumul corăbiilor, dar nici una dintre nave n'are să se repeadă în far deadreptul, ci va rămâne la o bună distanță!

Și atunci, oprindu-ne la vreme în pragul povârnișului prăpăstios, unde nu se angajează mai nimeni, afară doar dacă n'ar voi cineva să dea o pildă de ciudățenie eroică, — să ne întrebăm ce am mai putea culege din concepția trunchiată a acestui celebru filosof. Răspundem: numai îndemnuri bune, numai consilii salutare, numai imbolduri care ne înalță și ne desăvârșesc. Cine poate contesta că sfatul de a ne înfrâna instinctele, de ne descleșta din sfera impulsurilor animale, chiar dacă nu vom merge până la capăt și atâta cât cerea filosoful, nu constituie o nobilă regulă de conduită și nu chiamă un val de superbă energie? Filosofia lui Schopenhauer nu este un crez pentru bicisnici, ci pentru oamenii tari, sau pentru aceia destoinici să devină într'o zi. Cine ar fi să se călăuzească de principalele lui precepte, nu va merge nici pe calea care înjosește, nici pe aceea care doboară. Oricât ar fi fost dânsul de sceptic cu privire la realitatea progresului, să nu uităm deasemeni că reguli esențiale ale eticei sale, pot contribui mai tare la progres — dacă aceasta e posibil — decât credința naivă în existența lui. Schopenhauer nu obosește să recomande ca mijloace valabile de evadare, din vârtoarea suferințelor, ocupația științifică și contemplația artistică, — ambele îndeletniciri detașate de orice urmă de egoism. Să ne urcăm pe verticala speculației, lăsând timpul să curgă la picioarele noastre, bucuroși că s'a acordat omului

1) După cum și „Wertherul” lui Goethe produsese victime din aceeași categorie.

privilegiul acestor linii transversale care taie valul trăirii și pe care ne putem refugia. Dar această urcare verticală, în lumea contemplației pure și a dezinteresării complet înseninate, nu are numai valoarea unui tonic sufletesc, ci e și singurul loc de unde se poate pregăti progresul, întrucât mergerea înainte, dacă este să fie, nu se face mecanic, ci va fi tocmai determinată de opera suirilor în sus.

Iată o serie de considerații care mă împiedică a fi vreodată alături de acei care în luptele noastre culturale prezentau filosofia lui Schopenhauer ca o funestă monstruoziitate și să fiu încredințat că bine au făcut ceilalți care au ajutat transplantarea în solul nostru proaspăt, aproape nedestelenit, a câtorva idei profunde și înălțătoare ale acestui filosof de rasă, care trăsese atâtea brazde noi. Cu atari împrumuturi luminoase s'au pornit drumuri drepte și solide culturii românești, care aveau nevoie, cel puțin la întâia croială, și de consultațiile competente a mari meșteri străini. Iar în calitate de inspirator al îndrumătorilor noștri cei mai autentici, putem spune fără exagerație că la o aripă deosebit de frumoasă a edificiului nostru cultural — care e de altfel în continuă construcțiune — figurează ca un fel de ctitor, fie și cu silueta mai vaporeasă de simplu inspirator, icoana filosofului pe care îl comemorăm și ca pe unul din ai noștri, astăzi, în incinta Academiei Române.

CÂNTECUL URSULUI

DE

V. VOICULESCU

Ursule, uriaș schimnic bătrân
Ascuns de lume în peșteri sihastre
Pașii tăi limpezi stele rămân
Infipte 'n potecile noastre.

Tu patriarh al muntelui sur
Stai în flacăra smeurei ca'n strană
Și molcom mormăi cântecul pur
Slava dăătorului de hrană.

Când luna se razemă'n schituri de stânci
Și lăncile stelelor trec drepte
Cu umbra pădurii pe umeri adânci
Cobori luminișuri de trepte.

Cine în labe atâta tărie
Și-atâta blândețe în duh ți-a pus ?
Au, ispitit de'nalta sihăstrie
Sui pân 'la bârlogul tău Iisus.

Unde te aflai la obârșie când
Taina 'și svârlea pretutindeni grăunții
De vii așa calm pe veacuri călcând
Țintat cu mir în oasele frunții ?

Pașnice pustnic, lotru somnoros,
Sfânt păduratec visător de miere
Sub rasa de păr ursuz și ros
Nădejdi și temeri șerpue 'n tăcere.

Destinul tău n'are hrisoave nici steme
Iar mintea ta albă și fără de cute
Privește dintr'un colț de vreme
Goana palidelor fiare necunoscute...

P O E S I I

DE

ȘTEFAN BACIU

STĂTEA BOLNAVĂ VIA...

Stătea bolnavă via de prea multă lumină,
Și toamna ca un uliu deasupra ei trecu,
Iar noaptea ca un abur se ridica din tină
Când soarele 'n tărie suflarea își dădu.

Tot aerul, ce proaspăt, amirosea a coarnă,
Din deal până în câmpul brăzdat cu fier de plug,
Arar suna în codrii o ostenită goarnă,
Pe drum, căruțe pline cărau spre târg belșug.

De peste văi, o toacă vecernie strigase
Și unchiul cu alice o flintă-și încărca,
In sat desigur luna se înholba în case,
In somn un prunc visase și-acuma o cerea.

Noi ne 'nfundăm în tufe cu frunțile senine
Și stăm la pândă, ore, la iepuri și la lupi,
Ce rar trec însă 'n pajiști căutatele jivine
Când liniștea le sperie cu zumzetul de stupi.

Acuma, uite, ziua pe cer își spală fața
Ne 'ntoarcem și noi ochii și fără pradă 'n raniți,
Lovim cu chiot aspru în frunte dimineața
Ce varsă, larg, lumina din fermecate baniți.

TERȚINE PENTRU MOARTEA MEA

Din aspra și strălimpedea vâltoare-a vieții
Mă mai gândesc arar la moartea ce-o să vie
Târziu de tot sau încă 'n miezul tinereții

Și-o să lovească 'n ușe într'o toamnă cafenie,
Aflându-mă scriind sau numărând la stele,
Intr'o'nserare blândă, joasă și târzie.

Eu o să mă ridic cu pleoapele prea grele
Și într'o clipă o să-mi fac o socoteală,
Gândind la bine și la rău, la toate cele,

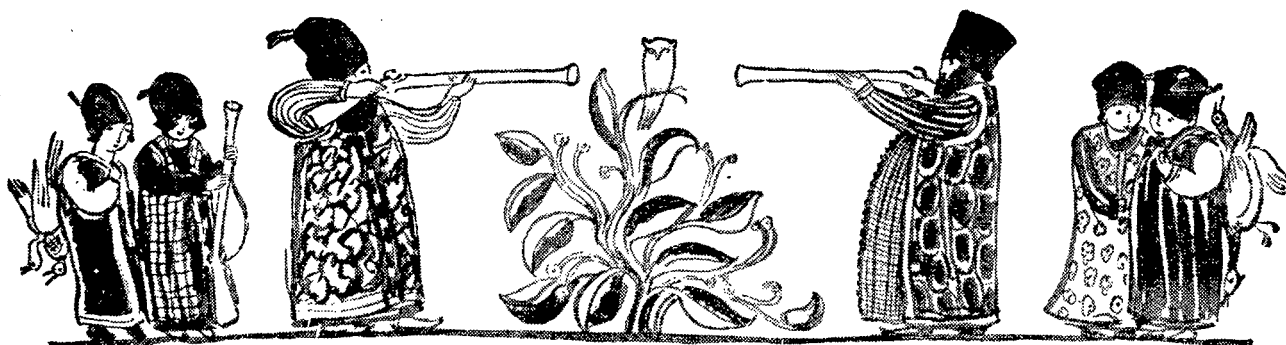
La prieteni sinceri, la femeia ce înșeală,
La inima ce pentru cea din urmă oară bate
Și în sertare o să-mi fac, în grabă, rânduială.

N'o să mai știu de oameni sau de apele turbate,
Cu nimeni n'o să stau să mă mai cert,
Ci voi dormi zâmbind, întors pe spate.

Mă vor ierta cu toții și pe toți eu o să-i iert.
Mai singur o să fiu decât e Domnul,
Chiar de-oi trăi o 'ntreagă viață sau un sfert.

Și numai plantele o să-mi vegheze somnul.

CUVIOSUL PATAPIE, DESĂGAREȚUL

— FRAGMENT —

DE

VICTOR ION POPA

Mulți oameni au râs în viața lor de Cuviosul Patapie. Zic „a lor“ și nu „a lui“ fiindcă mai aflu și astăzi oameni cari râd de el, când bietul călugăr de multă curgere de ani a trecut „la apele hodinei“ — cum deseori spunea în repede-i și apăsata-i vorbire apostolică.

Dar din care pricină anume au râs și râd oamenii de Cuviosul Patapie, n'am putut să mă dumiresc niciodată, pentrucă niciodată n'am avut cutezanța să privesc adevărul în față și să cred că lumea e un mare dudău de nevrednici, unde nici omenia inimii nu crește, nici cumpăna județului cel drept n'a înflorit. Doar poftă pentru defăimare și ușurința râsului de rău.

Căci, de bună seamă, „Sfântul din bahnă“ — cum l-au poreclit — n'a avut niciodată lucruri, fapte, ori purtări din acele vrednice de zeflema, cum are fiecare la zilele lui. Negurile sale erau pline numai cu înfățișări adevărate, triste, chinuite, deci dospind râvnă înșelată, durere închisă în suflet, scrijălare de inimă și pustiire de sine.

Cuviosul Patapie era — vezi doar — un duh în veșnică luptă încordată cu pământestile deprinderi și ispite. Ceia ce nu trebuie înțeles însă că trupul său, uscat ca iasca bună de candelă, i-ar fi dat de lucru, sau de luptă, într'un fel oarecare. Ci că duhul lui se băția veșnic printre pământenia diavolească a lumii și căuta s'o rămâe cu orice preț, chiar atunci când avea împotriva vrerii sale de un ceas, năravuri de mii de ani și de mii de mii de ani, cum ar fi fost cel din purcederea lumii, adică al lui Adam.

Negreșit, veți zice numaidecât că Părințelul pornise cu greșeală dela întâiul pas. Asta, de vreme ce părerea tuturor oamenilor e că nu poate fi vorba de un nărav la bietul nostru strămoș, ci de un simplu păcat, pe când zisa de mai sus ar șede mai bine Evei, ori șarpelui.

Decât, Cuviosul Patapie orânduise lumea după alte îndreptări. El zicea ca și profetul Isaiia în Cap. 9, Stih 20 :

„Fiecare mănâncă carnea brațului său“.

Și atunci, îți dovedea într'un grai de Scriptură — adică plin de tot ce-i roștire omenească fără părtiniri prihănite față de anume vorbe — că vina Evei e mărunțică, de-o măsură cu păcatul lui Adam, — „acela arătarea ispitirii diavolești având-o în carnea lui putredă, fără de care femeia degeaba ar fi trudit întru săvârșirea nelegiurii dela început“.

Vasăzică era limpede că „Pre leneș îl omor poftetele sale, căci mâinile sale nu voesc a lucra“, lucru prea dovedit din arătările asupra facerii lumii, unde se vede că păcătosul de Adam ședea doar întins cu fața în sus la soare și n'avea nici un îndemn la vre-o muncă, „întru alungarea arșiței din carne și a potolirii sângelui cel omenesc“. Așa dar

„Năvăvitul la răutate, feciorul nelegiuit al lenei este,
Cum păcatul e fruct fulgerat din smochinul vieții“.

Cu asemenea întocmire de minte, Cuviosul Patapie nu putea să tragă asupra-și dragostea mirenilor săi. De alminteri nici aici nu primea așezările îndeobște cunoscute ale oamenilor, căci se lega de zisa : „Iubește pre Domnul, adică teme-l pre El!“ Și cu adevărat, dacă asta era iubirea pe care o dorise, atunci prea destul o avea, fiindcă oamenii s'au temut de dânsul chiar dintru începutul începutului, cu mult înainte să fi venit preot în parohia Cârliștilor, adică pe vremea când colinda toate drumeagurile Moldovei, umblând cu „mila“ pentru ridicare de biserici.

Era și firesc.

Pe vremea aceea Cuviosul era un haiduc vânjos ca un joagăr și zguduia pământul sub pasul cel de-un stângen, pe când sutana de dimie călugărească făcea să se clatine toate păpușoaiile de-a dreapta și de-a stânga, așa cum face trenul, când se prăvălește printre răchițele din lunca Siretului.

Oamenii s'au pomenit cu el intrând într'o bună zi, în ogrăzi, ca la dânsul acasă. Zvârlea cât colo poarta din bulamaci, iar dacă vre-o potae de câine, necunosător de cele sfinte, dar mirosind a cerșeală, îndrăznea prea mult la rasa cuvioșiei sale, se pomenea în coaste cu un picior, mare și neîndurător ca un îmblăciuc, de ținea minte potaia, pentru toată rămășița zilelor ei, cuviința datorită unei fețe prea cucernice.

Cele ce urmau erau rânduite cam la fel, fiindcă Patapie nu știa să răspundă la întrebările lumești. El răspundea la altele din lăuntrul lui, ceiace oamenii neprimind, i-au luat temerea și ascultarea.

— „Sărut dreapta, Cuvioase“, zicea, de pildă, femeia...

— „Dă niște pitaci pentru Sfânta Biserică dela Săcueni“.

— „Nu mi-i omu' acasă“...

— „Pune ceainul pe foc, să-mi fac o măligă!“

— „Să aduc apă și îndată, Cuvioase“...

— „Unde-i hârlețul să sap o merță de cartofe?“

— „Păi, am cartoafe în zămnic... de cele bune, de as'toamnă“.

— „S'o făcut bine păpușoiul pe aici!“

— „...Cam mititel, Cuvioase...“

— „Am să-ți vând o icoană sfințită la noi, la Schit“.

— „D'apăi, că mai am v'o trii...“

— „Și „Visu Maicii Domnului“ să citească bărbat't'o, să nu mai îmble cranga pe cele drumuri, și să se plinească Proverbul Cap. 12 Stih. 24 „Mâna celor harnici domnește, iar cea leneșă plătește dare“.

Iar femeia se zăpăcea de tot înaintea zdrahonului acestui cu ochi tari obraji osoși, barba eșită de soare și neșesălată, încât la urmă își desfunda toți sacii îi umplea desagii cu de toate, îi mai desnoda și niscaiva pitaci de aramă dintr'un fund de ladă, în schimbul cărțuliilor și al icoanei, iar după ce-i ospăta creștinește, îi da drumul pe poartă, ferindu-l de câini și făcându-și cruce în urmă-i, ca după o arătare.

De unde venea și unde se ducea nimeni n'ar fi știut spune. Cum nimeni n'ar fi știut ce biserică vrea să facă. Dar din două în două luni Cuviosul Patapie zvârlea poarta cât colo și deslega din nou bârnețele pungilor, ori gânjurile dela coșare.

La început au umblat vorbe între oameni, fel și chip. Călugări cu „mila“ mai treceau prin locurile astea. Dar aceia erau fețe de omenie, care se lăsau îmbiate la o dușculiță de drojdie și nu mai cereau, dacă nu li se dădea dela început. Insfârșit, oameni temători de Dumnezeu și cari nu luau decât gologani, neputând duce în spate saci întregi cum se împovăra Patapie. Cu alte cuvinte erau fețe bisericesti de cuviință și nu nămetenii fioroase, ca schivnicul care numai laba în gât n'o punea cărând în numele Celui-de-sus. Intre vorbele care au umblat pe atunci, una mai temeinică decât toate socotea că acest Cuvios Patapie, ar fi un fel de Popa Tunsu, lucru foarte de crezut, fiind el și foarte de spaimă, adică întru toate sâmuitor făpturii haiducești, precum și apucăturilor dovedite.

Dar tocmai când șopârcăiala prinsese mai mult chiag, iar oamenii se îmbiau molateci la repezit o jalbă subprefectului — ca ager prinzător de hoți ce se dovedise — a răzbătut o veste mare. Anume că, în Bozieni, cu două zile înainte, intraseră cam o sută cincizeci de care cu cărămizi, pietroae, grinzi și lemnărie, întovărășite de vre-o treizeci de meșteșugari de tot felul, aduși de undeva din malurile Dunării. Și că, după ce s'au descărcat poverile pe clinul unui hugeag de lângă jitărie, a purces săparea temeliiilor și rânduitul varnițelor după cum e chiverniseala zidăriei.

În două zile pereții se ridicaseră dela pământ cât un stat de om, ceia ce a vădit tuturor că s'a pus lăcaș de biserică, ba încă biserică mare, croită să cuprindă încă pe-atâtea suflete câte ținea satul.

Vasăzică putea fi prilej de mulțămire, de bună voe și de lucru spornic, după șartul cel cuvios. N'a fost așa. Nici n'avea cum să fie de vreme ce s'a vârit în foc Smarandache Lepșea, primarul cel chior, cu mustața tușinată și nevastă înzestrată de alde Conul Solomon, boerul. Dar asta-i o întâmplare de care pomenim în treacăt, fiindcă n'are nici o legătură cu cele povestite aici, decât doar aceia unde ea s'a fălit că „Aranjează chestea cu prifectu prisonal, care el o cunoaște ca fată de casă boerească“. Deci Smarandache s'a vârit în foc, fiindcă hugeagul era al obștei, iar el n'avea nici o știre de ridicarea bisericii. Atunci s'a dus măreț, după șederea lui de primar și a făcut gât, poruncind :

— „Ori irtii... ori, rade-o bădiță! Scott și coprinzător, cum zâși Conu Solomon!“

La asemenea răcnet și ifoseală, vătămănilor zidăriei, un ceangău afurisit, care părea de două ori mai lat decât înalt, așa spate îi dăruise Dumnezeu și meseria lui de pietrar, a venit cu ciocanul în mână, într'un chip foarte neprietenos. Lepșea, care și-a adus aminte că nu mai are decât un ochiu, n'a vrut să-l prăpădească — nemaiavând și altul, ca în tinerețe, când și l-a nenorocit pe cel dintâi — și a făcut calea întoarsă. Dar peste noapte a strâns o ceată de haidamani, bine aleși și mai cu seamă bine măsurați, iar în zorii zilei a purces cu ceata rânduită ca un reghiment. Pasă-mi-te era hotărât să facă dreptate crâncenă.

Dar când mai avea douăzeci de pași până la zidărie, dintr'un cotlon încropit

sub cărămizi, s'a strecurat pe brânci lungă, uscata și nesfârșita făptură ciolănoasă și haiducească a cuviosului Patapie. Călugărul s'a aridicat la deplina întindere a picioarelor și trupului său apoi, răzimându-se de stiva cărămizilor aștepta. Văzându-l, valul oamenilor a șovăit. Indemnul aprins al Primarului n'a ajutat mult și la zece pași de zidărie, voinicii s'au oprit. Nimeni nu cuteza să crâcnească o vorbă. Apăsa peste ei și peste întinderi o încordare surdă, ca o vreme încheștată, care vestește furtună.

Insfârșit, răzbătând cu capul printre oamenii lui, aproape, să fie bine ocrotit la nevoie, Smarandache a cutezat :

— „Neața, Cuvioase !“

Patapie nici n'a clipit. I se uita în ochi cu uscăciunea acea văroasă și turburătoare a Sfinților zugrăviți în bisericile vechi.

Atunci, Primarul a înghițit în sec, și-a udat repede buzele cu limba pușintel încheiată și a zis mai încet :

— „Ce-i aici ?“

Glasul călugărului a detunat scurt :

— „Biserica lui Cristos !“

Acum Lepșa a clipit mărunțel și des din ochiul cel bun. Un fel de furnicătură rece i-a zgânciulit în creștet. Ai fi zis că părul nu-i șade tocmai bine culcat sub pălărie. Dar urgia diavolului din el s'a încordat și s'a zbârlit cu glas pițigăiat, cum avea în totdeauna la supărare :

— „Și locu' cin' l-o cumpărat, mă rog matali? Că aista-i stăpânirea primăriei...“

Călugărul i-a răspuns mai stăpânit, dar pe frunte i s'a aprins un val de roșată, purces se vede din obrazii păliți :

— „Stăpânirea lui Dumnezeu.... că El l-o făcut...“

Atunci Smarandache a crezut că-și poate lua vânt. Drept care îndată s'a răpșit după deprinderile lui primărești :

— „Mie să nu-mi întorci cu pildă din Scripturi. Aista-i locu' primării și trebă s'arăți irtii de cumpărare ! Scott și copren...“

Nu și-a mai adus aminte de-a sfârșit o ba. A văzut prăvălindu-se peste el ceva uriaș, ca un șarpe negru zbatut din susul cerului, a lămurit un șuer de jivină și-apoi, deodată, o arsură nebunitoare peste bietul lui ochiu...

— „Nu faceți casa Tatălui meu casă de negustorie !“ așa răcnise haiducul de călugăr. Iar harapnicul din mâna lui împoșca peste ceata nehibzuiților, cu aprindea și chiotele cu care urci la deal, cu șaisprezece perechi de boi, o batoză împotmolită. Arși de tăeturile crâncene ale vârcilor, oamenii s'au ferit și-au dat înapoi. Atunci a intrat în bătaie liota de meșteri, așinută după clădăriile de cărămizi și a început să bulgărească bozienii cu grunji de pământ și aschii de piatră, până s'a limpezit tot locul. Ar fi zvârlit ei bucuroși și cu cărămizi, dacă Patapie n'ar fi întors harapnicul spre dânșii :

— „Casa lui Dumnezeu nu-i zburătură de alungat fiarele !“...

Până să răzbească vestea la prefect și până să se înveghie el a veni prin coclaurile Bozienilor, biserica ajunsese sub turle. Se clădise zi și noapte sub apriga orânduire a Cuviosului cu harapnic în mână, cu ochi neîndurați și punga plină..

Prefectul, boeraș pirpiriu cu mustața cănită, cu părul de lângă urechea dreaptă petrecut bine până la cea stângă, să-și ascundă chelia, a tras gâtul din strânsoarea gulerului și a chihotit, plăcându-i întâmplarea :

— „Nu poți să-mi mai găsești vre-o treizeci de călugări nebuni ca ăsta ? Parol ! Aș rămâne în istoria țării, alături de Ștefan cel Mare...“

Apoi, s'a dus de-a dreptul la Bozieni să facă rânduială. Acea a fost așa. După ce-a măsurat cu nespusă încântare vlăjganul de schivnic, l-a bătut pe spate, fiindcă la umăr nu-i ajungea, și i-a spus doar atât :

— „Trec cu vederea toată ilegalitatea, cu o condiție... Pe piatra de ctitorie să pui și numele meu... Înțeles ?“.

După care a certat aspru primarul, că n'a înțeles o „boabă“ din această „înaltă operă“ pentru care va cere lui „Spiru“, adică Ministrului de Culte, Bene Merenti clasa II pentru călugăr și „bine înțeles, clasa I pentru mine !“ și s'a urcat cu pași mici de păsărică, ce-și ferește piciorușele de praf și glod, în trăsura lucitoare ca o botină de lac. Apoi salutând cu degetuțe sarbăde și fluturate, natima cafenie de pe movilă, a dat poruncă de plecare și a început să fredoneze o rămășiță de cântec, răsărit cine știe cum în capul său cânit, după patruzeci de ani dela petrecerile din Montmartre :

*„Il a raison... tu a raison...
Dansons, petite Mimi, dansons !
Ce sont les fous qui ont raison
Dansons, petite Mimi, dansons !...“*

*

A doua, a treia, a patra și a cincea biserică... Toate au fost clădite la fel. Dar timpul dintre ele s'a mărit treptat, odată cu anii cărunți și tot mai oboșiți ai Cuviosului.

Intr'o bună zi s'a pomenit că-l trudește până și voinicia, până și înălțimea lui. Atunci și-a pornit spinarea devale, încovoind-o sub rasa cea aspră și grea, pe când mintea, trăgând o linie sub viață, a adunat cu încetineală : șaizeci de ani, cinci biserică. Adică, socotind că a intrat la mănăstire la 10 ani, când rămăsese orfan — dacă se poate spune astfel când fusese copil lepădat — însemna o biserică la zece ani... „Un parastas la zece ani pentru sufletul moartei“ cum gândea nemărturisit — pomenind buna femece străină care îl crescuse — dar cum și era de fapt, pentru că toate bisericile aveau același hram : „Adormirea Maicii Domnului“.

Și făcându-și această socoteală, tălăzuia cu inima, aidoma, după zisa proverbului așa de drag lui din Cap. 14, Stih 13 :

*„Chiar în mijlocul râsului se mâhnește inima
Și sfârșitul acelei bucurii fi-va întristare“.*

*

S'a hotărât atunci să se înfunde în Schitul cel sărăcăcios în care crescuse și să odihnească „corobana cea mult găunoșită de schivnicie și trudă“...

Dar de liniște n'a fost să aibă parte. Picioarele patului pe care îl întinsese sub neodihna lui, i le-a tăiat un Vlădică neastâmpărat ca para focului, croit și el după noime care nu se potrivesc cu ale lumii celeilalte.

De aceia nu-i era nici o greutate să-și vadă împlinite toate gândurile, chiar când alții ar fi găsit de zis câte ceva împotriva lor. Iar între gândurile aceste, înflorise unul ciudat ca toate. Anume, se hotărâse să-l facă pe Cuviosul Patapie preot, înadins merit pentru cea mai păcătoasă parohie din câte apucase : Cârlișii.

In scurt, Vlădica s'a suit într'o dimineată în cupeul cel frumos, cu perne de catifea, și nu s'a oprit până în poarta schitului. Zarva iscată acolo a fost de neînchipuit,

mai ales când s'a aflat că Stăpânul n'are gând să coboare, ci vrea numai să vorbească cu Patapie.

Cuviosul, tremurând tot, s'a apropiat sărutând cu dreaptă plecare și smerenie mâna albă și grăsuță ca de femei bătrână. Apoi a răspuns îngăimând la întrebările scurte și limpezi :

- „Știi să citești ?“
- „Da, Prea Sfinte“.
- „Știi să scrii ?“
- „Da, Prea Sfinte....“
- „Știi să slujești ?“
- „Mda... Prea....“
- „Toate slujbele după orânduiala lor ?“
- „... nntoate...“
- „Sui atunci lângă mine“.

Buimăcit, fără un gând limpede în tot capul lui mare, bietul Patapie s'a înghemuit cum a putut într'un colț al pernei din cupeu și a înghițit uscat cât a ținut drumul cel lung și a tăcut Vlădica. Căci tot drumul Vlădica parcă uitase că mai are pe cineva lângă el.

De aceea inima Cuviosului a zircăit în piept de parcă ar fi detunat trăznet lângă ea când glasul Prea Sfântului a spus domol, poruncind spre vizitiu.

— „Oprește aici !

Atunci Patapie, cu gâtul țeapăn de aplecatul la care îl silise micimea cupeului, s'a repezit afară și s'a văzut într'un sat unde nu umblase niciodată. Știa că îi zice „Cârligii“ dar știa că-i loc unde s'au strâns toate caliciile și toate metehnele lumii, așa încât n'avusese a nădăjdui să scoată din el nici o strachină de fasole pentru stâmpărat o foame, ori de schimbat pe două cărămizi.

— „Iată, Cuvioase, în satul acesta ai să păstorești de acum înainte. Ai făcut cinci biserici și n'am a te răsplăti altfel, decât împovărându-te cu răspunderea mare să scoți din mlaștina și pângărirea asta o așezare plăcută lui Dumnezeu. Așa dar, vei rămâne acum o săptămână, să vezi de-amăruntul ce-i și cum. Apoi vii la Episcopie să le întocmim pe toate, după orânduiala trebuitoare !

Acestea zicând, Vlădica s'a întors către oamenii strânși strugure pe drum, le-a spus ce anume îl adusese, a ridicat mâna cea albă până la buzele și mai albe ale lui Patapie, s'a ferecat în cutioara cupeului și a purces înapoi, la Episcopie.

Oamenii din sat, femeile și copiii căutau cu îngrijire la bătrânul acesta așa de înalt, așa de uscat și cu ochi așa de crunți. Iar alături de anii cei mulți și viața trudită de până acum, azi, întâmplările storseseră până și ultimul strop de sânge. Părea a avea unui mucenic coborât din întuneric de pronaos.

Când nu s'a mai zărit cupeul vlădicesc, Patapie a poncit ochii înegurați și grei pe deasupra natului strâns în drum. Apoi glasul lui a trăznit ca pușca :

— „Cum ați trăit voi fără preot, păcătoșilor ?“

— „Am avut, Părinte, da amu' o plecat“ a chițcăit printre doi dinți negri o gușterită creață ca un moț vânat de curcan.

— „Gura nesocotitului este vargă pentru mândria sa“ așa zice Scriptura... Și dreptate are, fiindcă preotul acela o plecat din pricina nelegiurii voastre, că de bunătate n'o fugit el, față bisericească !“

Apoi s'a răsucit ca o spaimă spre toți și sfredelindu-i din privire a detunat :

— „Până la Sfânta Duminecă am să trec din casă în casă să vă văd păcătoșenia și vai, celui care „e fiul leneviei și tată a răutății“. Iar la slujbă n'are voe să lip-

sească decât un om la două case, pentru paşa avutului. Acum să poftescă bătrânii cu mine la țințirim, să vedem cum cinstiți poarta cerurilor și fereastra spre bunătatea veșnică a Domnului...”

*

Săptămâna îngăduită de Vlădică i s'a părut lui Patapie scurtă fără măsură. Incordarea supărată în care era, îl întorsese în tot hambarul vredniciei lui de înainte vreme și spinarea sortită povârniș se îndreptase iarăși, mai bătaioasă ca oricând. Oamenii i se fereau din cale de parcă ar fi purtat fulgere în oase. Copiii se piteau după garduri, iar femeile îi pândeau trecerea din dosul petecuțelor de geamuri cât palma și tremurau de frică să nu le calce iar gospodăria.

Dar Cuviosul învășase multe viclesuguri omenești în nesfârșitul său colind prin lume. Intra în case, unde apuca și când apuca, întocmai ca odinioară când umbla cu „mila”. Dar dacă detuna ca și atunci, să încremenească toate glasurile „acum nu mai avea nimic de cerut pentru desaga lui. Răcnea doar să i se ție gospodăria curată, de parcă toate casele erau ale lui, gusta din toate mâncările, vâra nasul sub toate paturile și dădea câte o poruncă de silnicie cumplită ca asta :

— „Mâni să văd că ai pus de gard nou... că pe aista îl rup”. Iar a doua zi făcea praf gardul cel vechiu trântindu-l cu un pumn și un picior, repezite ca două maluri de pământ.

Intr'un cuvânt, săptămâna aceea satul nici n'a mai suflat.

Jăluirile tănuite, purcese cătră subprefect și prefect, au ajuns repede la Vlădică și i-au desfătat o după amiază întreagă. După aceea prefectul a fost poftit în Palatul Prea Sfântului și dacă nu se știe ce-au pus la cale, se știe ce a cuvântat Maimarele peste județ venind înadins la Cârliși, unde clăcașii îl așteptau ca pe-o icoană făcătoare de minuni :

— „Mă bucur din toată inima că un sat ca acesta, socotit până acum drept cel mai păcătos și mai nevrednic din ținutul meu, a ajuns azi pildă de curățenie și de gospodărie, datorită binecuvântatei înțelegeri a Prea Sfântului Episcop al nostru, care a trimis aici pe acest cuvios Patapie, Preot cum aș dori să aibe fiecare sat.

„Să-l ascultați înainte, căci lucrează nu numai în numele Vlădicăi, dar și al meu...”

Și așa mai departe...

În aceeași seară, patru oameni, Petrică Cârnu, Ionică a lui Drăgan, Căsandrache și cu Stancu Chipper, s'au înfundat în crășma lui Haim și după ce-au băut bine, s'au hotărât să-l tae pe cuviosul Patapie, ca să mântue satul de urgie.

*

După miezul nopții, cu uneltele trebuitoare dosite sub zăbunuri, ei s'au cârduit unul câte unul spre bojdeuca lui Moș Chiru damblagiul, unde-și tocmise călugărul casă. Au intrat în ogradă pe din dos, amăgind cănele cu hălci de carne, și au izbutit să deschidă ușa mai ușor decât credeau. Nici nu era încuiată, nici n'a scârțit.

În odaia Cuviosului, candela era aprinsă, patul răvășit ca după somn, dar călugărul nicăeri. Se vedea bine că dormise, se sculase și a plecat.

Atunci, după cum se cam întâmplă uneori, toată încordarea oamenilor a intrat în cumpănă și s'a nărui. I-a prins întâi teama, ca nu cumva haiducul de călugăr să fie ascuns pe undeva și să le sară în spate. Apoi au bănuit că i-a vândut Haim și că se pot aștepta la niscaiva jandarmi să-i lege. Dar mai ales îi turbura nesfârșit luminița aceea din candelă, care pâlpaia așa de ciudat sub icoana cu Adormirea Maicii Dom-

nului, încât li se părea că, în străfulgerările ei pe auritura zugrăvelii, sânt priviri mărunte și tari care clipească la dânșii...

Au fugit înfrigați și s'au furișat pe lângă garduri mai spăimiți decât dacă ar fi săvârșit fapta. În dreptul bisericuții Căsandrache a țâștuit scurt :

— „Lumină în biserică...”

Atunci a fost o reîncordare de nebunie. Fiecare a cugetat la acelaș lucru și fiecare s'a îngrozit de cugetul său... Să-l ucidă în biserică...

Ce va fi urlat în mințile răvășite de băutura, ce sânge rău a podidit peste putrezimea gândurilor, cine ar ști spune. Fiecare a cugetat la nelegiuire și fiecare s'a îngrozit de cugetul său. Dar înapoi din el nu s'a mai tras. Luminița ivită în noapte de venea ca o chemare, ca o poruncă. Poate chiar așa le-a fost.

Atunci cu o singură opintire peste neîndemn, s'au rupt din loc și-au pornit spre tinda bisericii.

Acolo era întuneric beznă. Abia au nimerit clanța. Dar ușa nu s'a deschis. Au pus umărul să împingă. Ușa, ca deslegată, s'a dat în lături ușor. S'ar putea zice, dela sine. Când să intre, Petrică Cârnu ars peste ochi, ca de zece bice la olaltă, s'a prăbușit înapoi, mușcându-și gura să nu țipe... Chipul, cu toporul ridicat, a trecut înainte, pipăind cu mâna în întuneric. Deodată, a simțit ceva cald, apoi ceva umed. Și un sfârșit scurt a cutremurat tinda, în vreme ce pardoseaua de piatră pocănea a gol izbită parcă de copite. Cu mâinile încheștate pe uneltele lor de moarte, tremurând ca niște lunecați din judecăți, părtașii n'au mai fost în stare nici a se clinti din loc. Nechezatul aspru și cutremurat, prăvălit peste dânșii, odată cu namila caldă, neagră și mare, ce se năpustise afară pe ușa deschisă, i-a făcut ghem la pământ.

N'au înțeles și nu puteau să înțeleagă decât târziu ce fusese... Un cal pătruns cine Dumnezeu știe cum, în această tindă, care-i adăpostea de firul de vânt rece pornit afară...

Dar când s'au desmeticit, ca un fel de furie oarbă îi încheștase pe toți... Din biserică nu se auzea nimic și părea că acolo nu se auzise nimic. Dar prin scăpăturile de jos ale ușii grele și prin gaura cheii de la broască, se strecurau câteva palide încondeeri gălbui, abia zărite... Erau mai încintați ca oricând, de parcă voiau să răzbune cu sfârticarea trupului lui Patapie, toată groaza care-i dihocase până la prăpădul minților.

Au închis bine ușa dela tindă, apoi au intrat în biserică... În întunericul ei, au lămurit cu greutate urma omului...

În strana stângă, acolo unde slujise o viață întreagă, cu capul culcat pe bucoavna veche, gălbue, cu scoarță de piele și catarâmi de aramă, cuviosul Patapie ațipise sub tremurul neodihnit al lumânării care-i prăfuia creștetul sur și obrazul slab.

Părea așa de micuț cum sta ghemuit lângă strana înaltă, de parcă oasele îi intraseră unele în altele, ori se strânsese, cum se strâng noaptea în somn, unele burueni din câmpia Domnului.

Și în tăcerea cu ghiare reci și huet larg de boltă, chipul palid zâmbea, depărtat ca din moarte, morții adăugite și fără folos care i se pregătea...

Un pas greșit, o potcoavă ajunsă rău cumva pe marginea unei lespezi, a scrâșnit scurt și călugărul deșteptat a tresărit sub para luminii, zbuciumând-o ca o furtună.

În ochii tari străfulgerările jucau ca focuri din altă lume. Într'o clipă, Cuviosul a priceput tot și a înțeles că acum, după ce i-a văzut, iar ei își dau seama că i-a văzut, nu mai este nici o scăpare...

„Ăfară de Dumnezeu!“ a gândit, socotindu-se păcătos că așa de târziu își adusese aminte abia de El..

Spaimă a nebuniei i-a încleștat făptura. Abia a șoptit :

— „Gheenaaa !... In Casa Domnului ?“ Dar bolțile au început să bată în gol, amăsurat, ca un ceasornic, în pasul celor patru jivine care înaintau încet pregătindu-se să se repeadă.

Atunci în inima călugărului s'a făcut ca o lumină mare și senină, o apă caldă și un fior de tremur încropit i-a străbătut trupul întreg și i-a înfierbântat ochii. Părul cel sur, răzvrătit și aspru, s'a învolburat peste cap... Ochii s'au făcut nesfârșit de mari, fața s'a supt ,de parcă era una cu Sfântul de deasupra lui... A ridicat mâinile uriașe spre cer, de parcă s'a făcut mare cât toată biserica iar glasul i-a detunat sălbatec, ca un clopot de prăpăd, afurisenia fără milă :

— „Piatră facă-se mâna de ucigaș !“

Apoi deodată, ca și când întreaga lui făptură s'ar fi topit în blestem, s'a prăbușit, os în os, nevrednic și mic, cu ochii ascunși în colțul brațului culcat pe Scriptură..

Câtă vreme a trecut, ce s'a mai întâmplat, n'ar ști nimeni să spue...

Pe cei patru i-au aflat acolo spre amiază, ghemoltoace fără simțire, cu gurile încliate, mâinile moarte și picioarele zdrențe. Osândă groaznică și fără ertare...

In schimb cuviosul Patapie s'a ridicat din strana lui cu părul alb. Peste asprimea de înainte a ochilor, lumina ninsă pe cap a așezat o blândețe neașteptată și o sfiiciune pe care n'a mai fost s'o piardă.

Nimeni n'a văzut ce se petrecuse și nimeni n'a avut cutezanța să întrebe... La urma urmii, poate că fiecare a înțeles. Și fiindcă a înțeles, frica de până acum a oamenilor s'a schimbat într'o altfel de frică, mai adâncă, mai cutremurătoare...

Dar de astă dată împotriva ei n'a mai încercat nimeni să lupte. Cuviosul Patapie a ajuns preot și a făcut din sat ce a vrut și cum a vrut... Dar a făcut cu liniște și hotărîtă blândețe, după ascultarea vorbeii din Scripturi :

„Cel târziu la mânie este mai mare ca un viteaz...“

P O E S I I

DE

VIRGIL CARIANOPOL

VEDENIEI MELE

Minune, minune, când te-am văzut ?
Când ți-ai trecut umbra prin mine ?
Ai avut în adevăr pletele ca pădurile ?
Ai avut ochii ca nopțile line ?

Mi-a arătat cineva chipul tău, sau îl știam ?
Te-am văzut în drumurile mele fără număr ?
Sau te-am luat din povești și te-am întrupat
Ca să am și eu pe cineva lângă umăr ?

Nu cumva gândurile s'au amestecat noaptea cu visele ?
Nu cumva mi te-ai ascuns de frica morții în vis ?
De unde te știu ? De unde te am ?
Care mit, ușile legendelor le-a deschis ?

De unde te-am adunat, de nu te pot vedea ?
De unde-mi vii atât de albă și de curată ?
Nu cumva te-a zidit cineva în mine,
Ca să nu te mai pot dărâma niciodată ?

C E T R I S T . . .

Ce trist se moare Doamne, cât de trist
Când nu-i destin să semene cu tine,
Când toamne lungi ca drumurile toate
Îți cuibăresc desigurile 'n vine !

Cad ploi pe suflet, te îneacă cețuri
Te trăg de umeri ani uscați și grei
Auzi în piept cum zilele se ceartă
Te chem plecări pe care nu le vrei.

Ce grei sânt ochii tineri câte-odată,
Când vine noaptea albă să te 'nece
Și 'n tine sufletul ca un cocor pe urmă
Așteaptă să dea bruma și să plece.

Ce trist se moare Daomne, cât de trist !
Și ce năluci ți-aduce pasul ploii !
De ce o fi atunci atât de clară viața
Și or veni atât de greu strigoii ?

G Â N D U R I

Cât trebuie să fie de adâncă moartea
De scoborâm atât de jos în ea,
De nici nu mai putem privi 'nainte
Și nici în urmă să vedem vreo stea !

Cât trebuie să fie de adâncă
Și cât de 'naltă de îndoaie frunți !
Cât aur trebuie să aibe-ascuns în ea
De ne înalță tinerețea 'n urmă, munți !

Pun capul lin, pe umbre călătoare
Și rup în gând, atâtea drumuri line,
Ce lungi poteci sânt Doamne până 'n moarte
Și cât de scurt, e drumul pân 'la Tine.

Ș T I I T U ?

Știi tu, câți munți colindă doina toată viața
Pân 'se încolăcește ca o ederă pe noi ?
Știi tu, cât umblă vântul, ca un strâmbă lemne
Ca să ne-aducă visul înapoi ?

M'aș duce și acum pe-aceleași dealuri
Pe care poposeam din lungi colinde.
Pe vârfuri or mai crește și-acum liniști ?
Și luna focuri noi o mai aprinde ?

Minunea mea, câți ani se scutură
Și câți cocori n'au mai venit în plaiuri
Câte vapoare s'au tot dus cu gânduri
Și câte trenuri lungi s'au dus cu aur.

Vei mai avea și-acum acelaș grâu în plete....
Și-aceiași ochi ca lanurile verzi ?
Te-așteaptă liniștea ca o bătrână albă
Cu mâna ta de aur s'o desmierzi !

S O N E T

DE

DONAR MUNTEANU

Muncim din greu din zori și până 'n seară
Să semănăm a Binelui Lumină,
Pe dealuri sterpe, sau peste-o rovină...
Și-a doua zi din zori începem iară...

Și fără s'ai decât această vină,
Rânjește Hidra, Răutatea sbiară ;
Dar Răutatea, cât ar fi de fiară,
Nu smulge Binele din rădăcină...

El crește drept, — dar fructele sunt coapte,
Pe când în gândul tău se face noapte
Tu nu mai vezi, — dar cine vede, vede

Cum crește veșnic Adevărul Sfânt.
E amăgire-a gândului a crede
Că te-ai luptat cu morile de vânt.

CÂTEVA FIGURI DIN POESIA MEDIEVALĂ IN LANGUE D'OC

DE

O L G A C A B A

Poezia care a înflorit între 1100—1300 în provinciile de langue d'oc: Auvergne, Toulouse, Limoges, Provenza, Poitou, Saintonges, cu un cuvânt poezia trubadurilor, este prima lirică profană originară a Europei, și ca atare un fenomen cultural dintre cele mai importante și totodată o apariție cât se poate de inexplicabilă.

Suntem prea puțin documentați asupra procesului cum și-a luat naștere această poezie cultă din lirica poporană provençală, dar și mai puțin ne putem da seama de originea concepției atât de noi a amorului curtenitor, pe care o găsim deja la primul trubadur, Guillaume de Poitiers.

Că sudul Franței, ca și Italia, sunt țări predestinate prin suavitatea primăverilor și bogăția culesurilor la serbări campestre, acest lucru este știut. Francezul de sud, ca și Italianul, iubește vinul, petrecerile în aer liber, cântecul, dansul. În Mai se aranjau în provinciile de sud ale Franței, ca și în Italia, petreceri în aer liber, de obicei în afară de oraș, unde aceste popoare tinere și pline de viață, a căror iubire de natură este mai mult o bucurie a simțurilor, decât un lirism romantic, se adunau în veselă tovărășie, ca să serbeze reîntoarcerea timpului frumos și propria lor tinerețe.

De aici datează multe cântece poporane în langue d'oc, adevărate imnuri de bucurie care toarnă ritmul dansului în trup și desgheață râsul. Aceste cântece foarte ritmice și cu un refren, care revine după fiecare vers, sau strofă, cuprind o mare parte din materialul tematic al poeziei trubadurilor. Se cântă primăvara și dragostea sau se convinge la iubire într'un limbaj plin de viață și sevă. Această sărbătoare a primăverii devine apoi începutul convențional al poeziei culte provenșale. Poezia cultă a continuat această tematică cu adăogarea motivului satirico-politic și religios, care au lărgit întrucâtva terenul acestei lirice minore, al cărei leit-motiv va rămâne totuș dragostea.

Dar de unde vine această concepție a iubirii platonice, această atmosferă de gingășie și gentilețe, care, ca aerul de seră, singură îngăduie desvoltarea acelei speciale lirice a trubadurilor ?

Germeul acestei gingășii îl găsim deja în poezia poporană, care niciodată nu se atinge cu mâini grosolane de iubire, oricât de puțin metafizic o concepe. Adresările, atât de dese în această liră erotică, sunt pline de gentilețe. „Prieten frumos“, „Frumoasă cunoscută“, „Doamna mea“. Bărbatul legitim, singura umbră aruncată asupra acestei iubiri pline de soare, nici nu figurează sub alt nume, decât „gelosul“.

Toate aceste denumiri sunt păstrate și imitate și de lirica cultă, care se adresează numai femeii măritate, de oarece trubadurul era de obicei om sărac, întreținut la castelul seniorului, care se căsătorea din interes, situație ce dădea ocazie la idile. Gingășia amorului erotic se subtilizează la trubaduri, devine idealism exprimat cu acea ideologie, ce caracterizează orice manifestație de cultură în evul mediu, devine prețiozitate și chiar o afectație dintre cele mai seducătoare, atunci, când este întovărășită de sentiment, ceea ce nu este întotdeauna cazul. Desigur și desvoltarea spiritului cavaleresc, precum și elanul mistic au contribuit la formarea și consolidarea acestei concepții a dragostei, care stă la baza întregii poezii erotice creștine.

Și este o concepție foarte originală în timpul său. Ovidiu în „Arta dragostei“ și Virgiliu în cartea a patra a Eneidei ne dau o imagine complectă a iubirii în antichitate.

Dragostea la antici era numai un fel plăcut de a petrece vremea, neavând nici o influență asupra formării eului, dimpotrivă, prezintă piedică în fața unei împliniri eroice, ca cea visată de Eneea. Provensalii erau primii, care au crezut în virtutea ei transformatoare, îndemnătoare la aspirații înalte, la fapte mărețe, la ideal. Un cavaler, pentru a fi perfect virtuos, trebuia să-și închine serviciile unei dame virtuoză. De aceea, trubadurul, în poezia adresată iubitei, nu-și simte dragostea moralmente justificată numai prin însiruirea calităților fizice, pe care pare că le posedă doamna lui în orice caz și fără greș, ci întotdeauna relevă și calități morale : virtutea ei, inteligența ei și încă două calități nou apărute în complectarea imaginii femeii perfecte : grațiozitatea și curtoazia. Femeea ideală visată de trubadur este un tipic uniform, totdeauna abstract relevat : blondă și albă-roză, cu trupul gingaș și fragil, virtuoză, dar fără umbră de puritanism, măsurată, dar fără răceală, și mai ales nu e melancolică, precum e idealul feminin romantic. Dragostea trubadurului este femeia veselă, surâzătoare, femeie de viață, „mondənă“ cum am spune azi, curtenitoare. Își primește gentil musafirii, e spirituală, vivace în răspunsuri, îi place gluma și jocul. E o sfântă caldă, „vertueuse coquette“ a lui Molière și seamănă cu prețioasa franceză din secolul XVII. Dacă e atacată cu o galanterie prea asiduă, își păstrează calmul și e totdeauna gata cu replica vioaie și de fină ironie.

„Și acum gătește-te — se adresează trubadurul Daniel Arnaut iubitei sale — fii veselă și pleacă la curte, regele te așteaptă. Valoarea se dublează prin uzul lumii și maniere. Du bucurie cu tine, și dacă regele îți întinde inelul, privește-l și laudă-l“.

„Dacă aș strânge virtuțile tuturor femeilor ca să-mi formez o iubită perfectă, spune Bertran de Born, i-aș cere doamnei Aelis isteța-i conversație, căci n'aș vrea să am iubită stângace și mută“.

În ciuda admirației sale trubadurul suferă adesea de incertitudini. Nu totdeauna intens totuși, deoarece dragostea acestei epoci păstrează o ciudată figură

dublă de elevație metafizică și de joc social, așa cum azi, ea îmbracă forma de problemă sexuală și de amuzament.

Deja la primul trubadur cunoscut, Guillaume, conte de Poitiers și duce de Aquitania, descendentul aceluși faimos „Guillaume cu nasul scurt“ din secolul VIII, care era eroul unui „chanson de geste“, găsim ideea acestor femei și credința în virtutea transformatoare a dragostei, care a fost punctul de plecare al liricii erotice culte provenșale. La Guillaume însă această poezie nu e decât o revelație unică și accidentală, dar cu atât mai neașteptată și miraculoasă.

Era un bărbat jovial acest Guillaume, robust probabil și înalt de statură, cu apetituri și dispoziții proporționale. Ii plăceau vânătorile cu șoimi sau o haită de câini în urmă, în sunete de goarnă, întovărășit fiind cu mare veselie și gălăgie de prieteni și slugi, pe care îi ținea tot timpul în glume și apropouri pipărate. Tare îi mai plăcea să meargă în pelerinaj prin Limoges. Sub haina aspră de pelerin se oprea adesea în piosul exercițiu, și, sprijinindu-se în toiag, i se scurgeau ochii după țărâncile cu „vino'ncea“, întâlnite în drum.

Injura de toți sfinții, era bătaș și lăudăros. Avea doi cai, la care ținea mult de tot, nu era însă chip să-i obișnuiască împreună. Mult s'a îndurerat de acest neajuns și a scris o poemă despre această problemă, cerând sfatul cavalerilor experți. Nu disprețuia vinul, nici vânatul și era în stare să mănânce două curci dintr'o răsuflare. Nici în dragoste nu era mai ascetic. Iși expunea exigențele fără echivocuri, spunându-le lucrurilor pe nume, cu o ingenuitate care azi ne amuză. Cu atât mai neașteptat ne atinge surpriza, că tocmai acest brav gentilom, atât de împăcat cu cerul și cu pământul, a pus piatra de temelie a dragostei platonice în poezia europeană.

Ce a pățit Guillaume, nu știm : s'a îndrăgostit de o stăriță sau de o regină, care l-a umplut de teamă și respect, sau într'un duel oarecare a simțit prea aproape de suflet aripa morții, ori poate chemarea necunoscutului care plutea în atmosfera primelor cruciate a suflat spuza nepăsărilor de pe suflet, nu știm. Nu avem alt document, decât poezia, și aceasta fără nici o legătură cu cele precedente, care ar justifica o evoluție. Iată câteva pasagii în traducere liberă :

„Orice bucurie trebuie să se umilească în fața ei și orice bogăție să se aplece înaintea doamnei mele, pentru că primește atât de gentil și are privirea atât de dulce. Nimeni n'a găsit o ființă mai gentilă; ochii n'a văzut, gură n'a povestit ceva mai frumos. Vreau s'o păstrez să-mi fie de ajutor, să răcorească lăuntru inimei, să nu-mi mai pierd nici când tinerețea.

„Nu îndrăznesc să-i trimit nimic, așa mi-e de teamă nu cumva să o supăr. Mi-e atât de frică chiar să nu greșesc, încât nu cutesc să-i desvelesc iubirea mea. Ea ar trebui să mă pue la încercare, și ar vedea, că nu mă mai pot vindeca decât lângă dânsa“.

Aici se desvelește deja conturul clasic al trubadurului : delicatețe, respect de femeie, și tot complexul acela de adolescent, de care trubadurii de mai târziu fac paradă : teama de a nu supăra femeia prin îndrăzneală, groaza importanței.

În ceea ce privește femeia căreia îi este adresată poezia, ea e vie numai prin sentimentul poetului, și seamănă în chip ciudat cu toate celelalte femei cântate de toți ceilalți trubaduri. Până la Dante, și chiar Petrarca, găsim această desindividualizare a femeii, mai mult ghicite instinctiv și sugerate prin sentiment, decât descrise. Să ne aducem aminte de descrierea Beatricii în „Vita Nuova“ :

„Cât de gentilă și de onestă pare
„Doamna mea, când pe altul salută,
„Că orice limbă rămâne grea și mută
„Și ochiul să privească îndrăzneală n'are“

Putem da o formă acestei femei, culegând particularități tipice de ici de colo și ajutând cu imaginația, niciodată însă nu reușim să fixăm pe o femeie oarecare, ci numai femeia ideală. Era o caracteristică medievală de a privi lumea numai ca pe o imagine a unei esențe ideale și tipul platonice era atât de prezent în mintea omului de atunci, încât detaliul concret nu avea importanță.

În plastica evului mediu, acea generală delicatețe și desindividualizare le găsim la Boticelli, iar printre pictorii mai apropiați de epoca trubadurilor, la Cimabue, minus gentilețea. Desvoltarea mijloacelor plastice a găsit mai lent drumul către acest ideal, decât poezia.

Însă nu numai tipul femeii ideale medievale au moștenit-o trubadurii dela Guillaume de Poitiers, ci în general tot codul ortodox al structurii poeziei și acel gust pentru antiteze, care va da loc la metafore absurde și prețiozități. Astfel, poezia de dragoste va începe întotdeauna, sau aproape întotdeauna cu descrierea primăverii și va sfârși cu un „envoi“ adică un fel de dedicație prin care poetul caută să ajungă în grațiile doamnei. Aceste începuturi convenționale le-a luat Guillaume din poezia poporană provensală. Tot astfel discrețiunea, care devine regulă de bună cuviință. Cavalerul, ca și trubadurul, cer ascultare, dar promit tăcere. Stăpâna inimii nu are voie să fie numită în poezie. Poartă pseudonime : „Vecină bună“, „Frumoasă privesc“, „Frumoasă prietenă“, „Tristan“, etc. Abundă metafora, iar antiteza e apreciată ca o îndeletnicire foarte spirituală.

Toate aceste caracteristici sunt în germen la Guillaume de Poitiers dar și mai curios este faptul, că această ereditate include și elementul formal.

Poezia provensală are dela început o formă șlefuită, foarte variată și savantă ca ritmică și versificație. Rima e complicat dispusă, e adevărat însă că nu suferă de exclusivitatea rimei franceze de după Ronsard : se cultivă rima dată prin analogia formelor verbale. Câte odată prea multe rime se îngrămădesc, formate din terminațiuni de participii trecute, îngreunând forma și mersul poeziei. Ritmul este foarte variat. Aproape orice trubadur creiază ritmuri noi. Astfel vivacitatea limbei literare se reînnoiește mereu prin izvoare noi.

La Guillaume găsim, deja această dispoziție formală.

Am putea spune, că poezia provensală a ieșit de-a-gata din capul lui Guillaume de Poitiers, precum Atena a ieșit adultă și înarmată din capul lui Jupiter.

Legenda însă, nedreaptă față de meritele lui Guillaume, a creat un mit cu mult mai popular în jurul unui alt trubadur din această perioadă de început : Geoffrey Rudel. Legenda i-a inspirat până și pe Rostand și pe Heine, și această popularitate se datorează eficacității sale.

Rudel este prototipul trubadurului ideal, așa cum ne place să-l închipuim astăzi, încadrându-se perfect în acel vis, pe care îl păstrăm despre evul mediu. Mai mult, decât versurile sale, l-a făcut celebru romantica sa dragoste pentru contesa de Tripoli. Il las însă pe cronicarul medieval să vorbească :

„Jaufre Rudel de Blaia era om foarte nobil, prinț de Blaia. Și s'a îndrăgostit de contesa de Tripoli, fără să o fi văzut vreodată, după binele ce auzi despre dânsa dela pelerinii care veneau din Antiochia. Și făcu în cinstea ei multe versuri cu sunete bune și vorbe puține.

„Și din dorul de a o vedea se făcu cruciat și plecă pe mare.

„Și în corabie îl cuprinse o boală mare încât cei ce erau cu dânsul, credeau că are să moară pe mare; reușiră însă să-l conducă la Tripoli într'un han, pe jumătate mort. Și aducând acestea la cunoștința contesei, ea veni la dânsul, acolo unde zăcea el și îl luă în brațe, și dânsul știu că ea este contesa și îi reveni răvăzul, auzul și mirosul și îl binecuvântă pe Domnul și-i mulțumi că i-a păstrat viața până când putu să o vadă, și astfel muri în brațele doamnei.

„Și ea îi făcu o îngropăciune cu cinste mare în casa Temple, apoi, încă din ziua aceea, intră la mănăstire din cauza durerii ce o simți pentru dânsul și pentru moartea lui“.

Dintre poeziile lui Geoffrey Rudel despre contesa de Tripoli, cea mai frumoasă și totodată cea mai cunoscută este aceea care poartă numele de „Amor de Lonh“. E atâta delicatete de sentiment și atâta prospețime și naivitate a imaginației în această poemă, încât le întrece pe toate creațiunile de acest gen ale epocii. Traducerea ei exact este imposibilă, durere, din cauza revenirii continue a cuvântului „lonh“, ca un ecou după fiecare al doilea și al patrulea vers, care dă o notă de melancolie caracteristică întregii poezii, dar care nu poate fi tradus pur și simplu prin cuvântul „departe“, de oarece această expresie românească nu sprijinește melodia intimă a cântecului. Iată traducerea brută :

„Când zilele sunt lungi în Mai, îmi place să ascult ciripitul de păsări — dar dacă plec spre casă singur mă cuprinde o dragoste depărtată. Cât sunt atunci de frânt și trist — cântul și floarea de măceș nu-mi plac mai mult ca iarna înghețată.

„Nici când de dragoste nu mă voi bucura, dacă nu mă bucur de această iubire depărtată, căci mai gentilă și mai bună nu este pe lume nicăieri. Atât mi-e de scumpă și prețioasă, încât până la împărăția Saracinilor mă chiamă și mă ademeneste.

„Ce fericit am să fiu când am să o rog să mă găzduiască în numele Domnului ! Și poate ea va voi să mă primească deși sunt venit de departe. Atunci vor răsări vorbe gentile, și ea pe care am dorit-o în depărtare are să-mi fie atât de aproape, încât de vorbele ei am să mă bucur mângâiat.

„Supărat și vesel voi pleca din nou după ce voi vedea această dragoste depărtată, dar nu știu când am să o pot vedea căci prea sunt țările noastre departe. Sunt multe căi și poteci până la dânsa, dar eu pe acestea m'aș rătăci — dar totul să fie precum vrea Domnul.

„Mult l-aș crede pe Domnul drept, dacă aș putea vedea această dragoste depărtată — dar pentru un bine am două rele — căci ea îmi este atâta de departe. Vai ! Dacă aș fi acolo pelerin, haina mea și toiagul meu ar putea fi priviți de ochii ei frumoși.

„Doamne, Tu ai creat tot ce se mișcă, și Tu ai format și dragostea mea, dă-mi Tu putere căci eu nu mai pot, ca să revăd repede dragostea depărtată, s'o întâlnesc în loc plăcut — grădina și camera ei au să-mi pară un somptuos palat.

„Bine spune cel ce mă chiamă fricos și dornic de plăceri depărtate căci nici o altă bucurie nu mă ademeneste decât bucuria dragostei depărtate. Dar ceeace vreau eu mi-e potrivit căci zânele m'au vrăjit să iubesc și să nu fiu iubit.

„Dar ceeace vreau eu mi-e atât de potrivit, blestemele fie zânele care m'au vrăjit să iubesc și să nu fiu iubit !“

Această poemă, înzestrată cu propria ei melodie muzicală, este una dintre perlele literaturii în langue d'oc, atât prin sinceritatea inspirației care se relevă în perfectă adecvare a ritmului interior cu forma, cât și prin idealismul concepției

dragostei. Prin această calitate din urmă, ea este o creație mai mult decât caracteristică : este unică.

Nu toți trubadurii sunt fericiți în exprimarea iubirii — mulți au interese cu totul deosebite. Iată de exemplu acest Bertran de Born, intrigant servil și ațățător de certuri, aprig numai în satira politică. Trăia la curtea lui Henric II al Angliei unde a încuibat vrajbă între tată și fiu, din care cauză îl întâlnim în infernul lui Dante, în cercul trădătorilor, decapitat, purtându-și capul de coamă ca pe o lanternă, ca să-și lumineze drumul. În „sirventes“-uri (gen de poezie cu caracter satirico-politic), era condus numai de interese. Il înjură pe patronul său tânăr, prințul Henry, și îl ațăță în contra viteazului său frate Richard Inimă de Leu. Lăuda pe cine îi dădea mai mult. În luptă nu vedea altceva, decât libertatea masacrului și a jafului. Sadic, provocător, îl amenință în versuri pe „burtosul Poitiers“ că îi scoate creerii dacă mai vine pe la dânsul. Pe sârmanul său jongleur Mailoli, care îi recita versurile prin castele, om amărît și lipit pământului, îl ironizează crud într'o satiră, bătându-și joc fără milă de sărăcia și lașitatea acestuia. Era trubadurul cu inima cea mai puțin gentilă, ceea ce se vede și în lira lui erotică, din care se degaja o răceală și o artificiozitate fără seamăn.

„Doamnă, dacă eu nu te mai iubesc, să-mi pierd șoimul la prima vânătoare“ — o asigură el pe stăpâna aspirațiilor sale care trebuia să fie foarte mișcată de această garanție.

„Dacă eu doresc pe alta mai mult decât pe tine, să nu mai câștig un ban la masa de joc“.

Acesta era Bertran de Born : om de promisiuni facile, superficial, lăudăros, mare bătăuș și mare cartofor. În satire e însă mult mai viu și mai apropiat, amestecându-și vorbele cu veninul urei sale.

Nici trubadurul Marcabrun nu este un tip clasic de îndrăgostit, dar nici nu afectează răceala de care a fost acuzat de criticii mai noi. Copil nelegitim, crescut la castelul unui senior, devine un om modest, retras, căruia îi place să fie lăsat în pace. Dacă ar fi trăit azi, sigur ar fi devenit poet dramatic, deoarece se simte mult mai bine și reușește mai mult, vorbind în locul altora, decât pentru sine. Lira sa subiectivă poartă peceta unei stranii neglijențe față de viața lui personală.

„Cea care ar trebui să-mi trimeată vorbă și să mă întâlnească, sau nu vrea să-și compromită rangul, sau e supărată pe mine, ori nu vrea, ori nu se îndură, poate mândria și neglijența ei au pus între noi distanță“.

Era om precaut și suferea desigur de complexul inferiorității, sentiment care îl făcea să se fie mereu la o parte. N'ar fi fost mare mirare să fie chiar așa, considerând originea sa obscură și servilitatea în care trăia. Seniorul protector de sigur nu-l menaja, spunându-i vorbe crude, când era prost dispus. Erau vremurile, când mai mult ca oricând altădată, lauda și umanitatea erau rezervate numai celui mai tare și mai sus așezat.

Era o figură solitară, nu lipsită de sinceritate și sentimente nobile, ca mila, respectul și blândețea naturală. Avea un mare talent de a dramatiza suferințele altora, ca și în poezia atât de delicată, unde descrie suferințele tinerei fete părăsite într'o grădină seniorială, a cărei iubit a plecat în cruciată:

„Isuse, regele lumii, prin Tine crește durerea mea și răul Tău mă copleșește, căci cel ce e mai bun pe acest pământ a plecat să te servească, ca să-ți placă Tie.

„La Tine a plecat prietenul meu cel bun și blând și mare și viteaz, iar eu am rămas în mare strâmtoare și plâng mereu de dorul lui.

„Blestemat să fie regele Ludovic, căci prin poruncile și decretelor lui a intrat tristețea în inima mea“.

Tot astfel în așa numitele „pasturele“, poezii în formă de dialog între păstorița, care se apără isteț cu vorba și cavalerul care atacă, Marcabrun este foarte reușit. Genul acesta indirect, de o spirituală picanterie și vivacitate, și-a găsit în dânsul unul dintre cei mai mari meșteri.

În deosebi, vioiciunea spirituală a femeii era mult apreciată în această epocă. În general, se atribuiau femeii așa de multe calități și virtuți, încât ea începu să scrie, ca și în toate epocile, când este supraapreciată. Erau multe poete în langue d'oc și lira lor este în general socotită de o mai sinceră și mai spontană inspirație, decât aceea a bărbaților, ceea ce nu întotdeauna este și o calitate artistică. Ele nu caută efecte de versificație și nu vânează după ritmuri noi, se mulțumesc doar să-și cânte, bine sau rău, iubirea. Contesa de Die adresează astfel poeme de o rară prospețime celebrului trubadur Raimbaut d'Aurenga. Raimbaut îi răspunde cu cântece savant construite, în care preocuparea artistică este mult mai mare, decât dorința de a cânta iubirea.

Căutând mereu efecte noi și noi de versificație, Raimbaut ajunge la o concluzie într'adevăr extraordinară pentru epoca lui: descoperă versul liber. A creat o poezie în care după șase rânduri rimate și ritmate revine un recital în proză. Contrastul este de un efect whitmanian :

*„Ascultați, dar nu știu ce e
Domnilor, ce vrea să'nceapă
Cântec, proză, poezie
Nu e, nici va nume să-și găsească
Nici nu știu, cum am făcut-o
E curată nebunie*

Căci nimeni n'a mai văzut asemenea lucru făcut de bărbat sau femeie în acest secol și nici în cel care a trecut.

*„Dacă credeți că's lunatic,
Nu mă las de atâta lucru,
Să vă spun ce-am înlăuntru
Și să-mi fac un diagnostic.
Tot ce-a fost un ban nu face
Lângă cine azi îmi place*

Și am să vă spun, de ce, și dacă v'am urnit din loc, fără să vă arăt o minunăție, să ziceți că's prost, și că mi-ar plăcea mai mult să am șase parale în pumni, decât o mie de florini în cer“.

Dacă însă într'un moment de crepusculară inspirație a găsit Raimbaut acest fel nou de a se exprima, acesta n'a rămas decât o relevație trecătoare, bizarerie, care se iartă dacă rămâne unică, ba chiar trebuia să rămâne unică, ca să i se aprecieze originalitatea. Nu era timpul, când versul liber ar fi putut să se generalizeze. Limba era departe de a fi sondată și ascundea încă toate posibilitățile, toate surprizele și toate cadourile poeziei cu forma legată.

O altă asemănare mai generală a poeziei provensale cu cea modernă, era curentul literar numit „trobar clus“, tendința poetului la obscuritate în expresie.

Această dorință de exclusivitate a poeziei ermetice ridică valoarea ei artistică. Deoarece și piatra prețioasă se banalizează, dacă este încontinuu expusă vederii trubadurul arunca peste luciul unui gând un vâl des, prin care el să transpară din când în când, orbind cu luciri misterioase și înăbușite. În loc de metafora relevatoare și plastică ei o întrebuițau pe aceea bogată în semnificații și aluzii intelectuale, ca și Mallarmé. Cu cât oferea comparația mai multe idei, cu atât era poezia mai prețioasă. Era o generală tendință a poeziei spre intelectualism. Epoca fu aceea a începutului gândirii europene, când se atribuiă rațiunii puteri miraculoase, ca și amuletelor. Poetul se lăsa sedus și inspirat de false rațiuni, subtilități și surogate de concepte, și cu cât putea să-și disimuleze mai mult cu ajutorul acestora cele ce avea de spus cu atât se simțea mai deștept. Daniel Arnaud era cel mai grațios sofist al acestei școli, fiind mult apreciat de Dante. Poeziile sale de dragoste sunt ciudate combinații de naivitate copilărească, sensualitate și prețiozitate.

„Dorința fierbinte ce-mi sălășluește în inimă — începe astfel o poezie de dragoste — nu pot să-mi-o smulgă nici unghiile, nici intriga invidiosului, care își pierde veninul prin vorbă, precum albina își pierde acul înțepând...”

„Oriunde ar fie ea, inima mea nu se desprinde de dânsa, precum unghia nu se desprinde de carne. Căci inima mea se prinde și se înfige în a ei, precum se prinde figura de oglindă...”

„Arnaut dedică poema sa despre unghii și oglinzi aceleia, care este figura oglindei sale...”

Poema aceasta este într'adevăr o oglindă, prin care se privesc cei doi îndrăgostiți fără să se poată atinge. Concepte și prețiozități sunt între ei, o trăire indirectă a dragostei, o voluntară complacență în neîmpliniri, o înlocuire de bună voie a scânteii erotice de cea spirituală, o transmutare a valorilor atât de scumpă sufletelor prețioase. Metafora nu mai este o expresie ci o traducere a sentimentelor pe alt plan, ca și transformarea energiei electrice în unde sonore. Tot astfel de exemplu ne dă o poemă a lui Folquet de Marseille, începând astfel :

„Nu îndrăznesc să plec, și nici să stau locului. Sunt ca un om care, ajuns în mijlocul unui copac, i se pare că e atât de sus, încât nu îndrăznește să mai urce, nici să scoboare, într'atât îi pare acest lucru primejdios”.

Înlocuirea acțiunii prin vorbe este marea întorsătură, pe care literatura trubadurilor a introdus-o în istoria dragostei europene. Până în secolul XVII suferă prețioasele lui Moliere de această boală. Și mai suferă până azi ! A păstra cu gelozie distanța dintre sentiment și fapt, a umple golul, a o face vie și independentă cu un conținut propriu care să pară un surogat superior iubirii reale, aceasta este marea artă care ne-a rămas dela trubaduri. Arta răbdării naște poezia și aspirația, numite „sublimare” de Freud, cu o expresie găunoasă, căci secretul preschimbării nu poate fi văzut de un biolog.

Aceasta este măsura și singura posibilitate a unei vieți echilibrate în societate, ea dă tonul și evită drama, mai mult poate, decât orice morală. Dacă artificialul are nevoie să fie justificat, atunci el și-a găsit o deplină justificare prin uzul și influențele sale asupra vieții sociale și a mentalității omului civilizată.

Nu toți trubadurii au fost însă prețioși. S'au ivit unele excepții în secolul XIII, când, după cruciata în contra Albigensilor, papa a decretat licențioasă poezia trubadurilor în conciliul dela Lateran. Tot sudul Franței a suferit de urmările cruciatei. Multe castele și sate întregi au fost prădate, acuzate fiind de ereticism. După această devastare, clerul a ajuns la o putere lumească mai mare ca oricând înainte. Trăia în jaf și destrăbălare, încunjurat de disprețul și ura poporului. Felul

lor de viață a deșteptat o reacție morală exprimată în satire, aducând în literatura provensală o notă nouă: realism și ură desinteresată.

Vremurile de restriște nu favorizează prețiozitatea; astfel stilul celui mai mare satiric din vremurile acestea : Peire Cardenal, este spontan și caustic, redând deodată toată vivacitatea limbei provensale. Iată una dintre satirele lui în contra clerului :

„Clerul s'a îmbrăcat de păstor. Deși e ucigaș, ai jura că e sfânt, când îl vezi îmbrăcat. Imi aduc acum aminte, cum lupul, voind într'o zi să vie la stână, și fiindu-i teamă de vre o pățanie, se îmbracă în piele de oaie. Nimeni nu-l recunoscu și el înghiți pe toți care se apropiară de dânsul.

„Inainte era obicei, ca regi și împărați, duci, conți și baroni cu cavalerii lor să stăpânească lumea. Azi îi vezi pe popi ținând domnia prin trădare și jaf, prin ipocrizie, predică și silă. Vai de capul tău dacă nu-i dai îndată ce își întinde mâna“.

Săracul Peire se simțea singur, „vox clamans in deserto“, i se părea că vorbește în gol într'o lume în care toți au asurzit sau și-au pierdut mintea :

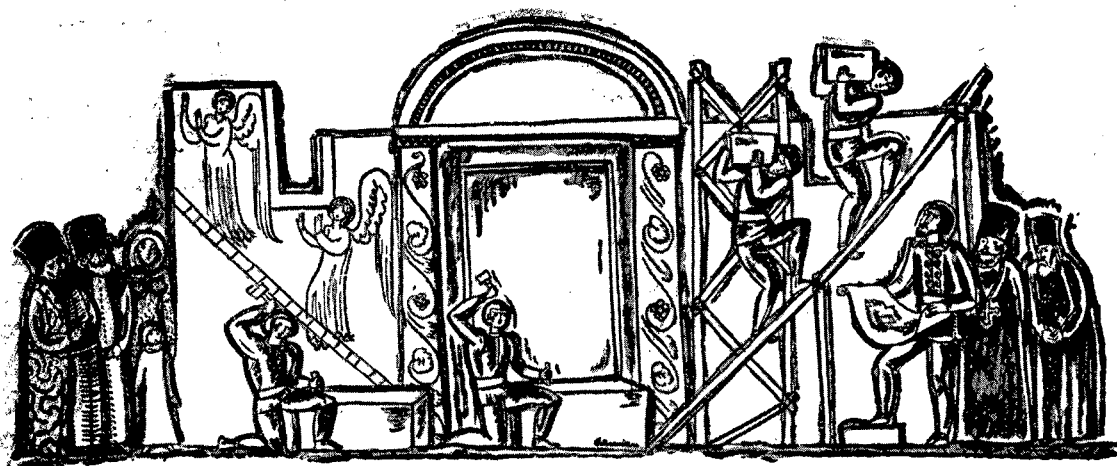
„Dar singur cânt și singur fluer
„Și singur grațul mi-l pricep,
„Mai mult ca vocea rândunicii
„Oamenii cântul nu mi-l înțeleg.
„Dar nu spun nimic în limba bretă
„Și nu cunosc nici vorba angevină !
„Și dacă ei nu vor să înțeleagă
„Prostia lor e singură de vină“.

Altădată se compară cu un om care a rămas singur sănătos într'o cetate unde toți locuitorii au înebunit. Cei nebuni se uită la dânsul cu mirare și nu pricep de ce se poartă altfel decât ei. Apoi ajung la concluzia că desigur este nebun și îi trag o bătae sdravănă.

Cardenal are calitățile unui mare satiric social: vederea largă și perspectiva justă, curajul, vivacitatea spontană, ironia — dar, tocmai din această cauză, el nu este un trubadur, ci un poet în langue d'oc. Adevăratul trubadur este caracterizat prin strâmtețea orizontului social și politic, printr'o ignorare a realităților, prin spirit de aventură și lipsă de spirit de întreprindere, trăind în afară de istorie, sau mai bine zis în umbra ei, prin disprețul față de adevărurile manifeste și dragostea pentru concepte și „trouvaille“-uri, prin'un fel ușor de a trăi și de a considera viața, prin preocupările sale artistice și dragostea abstractă pentru frumos.

Poezia sa rămâne o lirie minoră, fără profunzime de gândire sau de sentiment. Mai mult seducător, decât profund, trubadurul rămâne o figură mereu tânără. Simbolul așteptărilor și ezitărilor noastre, cel care primul a dat conținut și independență neîmplinirilor noastre. El ne-a învățat la adevărul că faptul frumos poate fi înlocuit prin vorba frumoasă care nutrește aspirația. Unanima lui gentilețe și afabilitate a contagiât societatea civilizată cu ceace se cheamă azi politețe.

Și este foarte problematic, dacă vre o lirie eroică și majoră ar fi acționat atât de radical și de continuu asupra configurației individului și a societății civilizate, ca și această binecuvântată lirie minoră a trubadurilor, cu influența ei feminină de gingășie, măsură și platonism sentimental.

P O E S I I

DE
VINTILĂ HORIA

DIVINA TRAGEDIE

I

Pe drumul meu întoarceri nu m'așteaptă
Răscrucile-s îndemnuri mai departe —
Iar înserarea, 'nfrigurată treaptă.

Din ce neant de necită carte
Am smuls făclia vastei rătăcirii,
Din ce ceaslov cu filele deșarte ?

Poate-am purtat zenitul în priviri
Și 'n gândul plin am încrustat nadirul,
Ca pe-o sământă-a marei despărțiri !...

În urmă-aud cum flutură clavirul
Stindarde reci de toamne neuitate
În seara care-și strânge patrafirul.

Poeme vechi ? Ce pasări înecate
Și ce departe ritmul lor coboară !...
Parc'am trăit cu visele legate.

Și parcă astăzi, pentru 'ntâia oară,
Pot însemna răbojul meu de om :
Singurătatea nu mă mai doboară.

II

Istoria mea-i prea mare pentru-un tom,
Iar ceasul nou va fi cândva ceasloave
Ingrămădite 'n umbră cât un dom.

Voi fi atunci cu mâinile firave
Și-o stea uriașă-mi va veghea ursita,
Alb călător pe ne'trecute nave,

Nel mezzo del cammin di nostra vita.

G E N E Z Ă

Sonoră soră, lira mea cioplită,
Din care deget va țâșni presia ?
Aștept flămând din tine melodia
Ca pe-o mireasă tristă și uimită.

Ascund în mine cheia fermecată
Pe care-o cere trupul tău de coarde,
O simt aprinsă în adânc cum arde
Și n'o pot prinde, soră 'ndurerată.

Sonoră soră, lira mea soție,
Prevăd solemne clipele ce vin
Și 'nfiorat spre trupul tău mă 'nchin
Ca turmele 'nsetate în pustie.

C A R M E N

DE
TEOFIL LIANU

I

Lumina numelui tău, lumina zăpezii,
Culcată peste arbori, peste pământ,
De nu te mai pot cuprinde în cuvânt,
Trec pasări albe, peste somnul livezii.

În fiecare arbore, o mănăstire
Cât floarea crinului, cât inima ;
Tulpina ,zugrăvită în amintirea ta
Trec orele, peste coardele unei lire.

II

Se leagănă amintirea, ca iarba,
Ca roua se scutură peste sufletul meu.
Ne-a spus veacului, în acelaș destin Dumnezeu.
Frumoasă ești ; în poem, ca nalba.

Ne înfășoară iubirea, ori prietenia ?
La fel e lutul din care am crescut.
Cuvintele cresc în lut, cântecul crește în lut ,
Se scutură peste pantofii tăi, iasomia.

III

Copilăria, ca un bulgăre de soare
S'a reîntors prin grădina cu trandafiri
Îți scriu ochii și sprincenele subțiri,
Îți desenez inima ca pe o floare.

Albastrul de peste case, de mai departe,
L-aștern iarbă sub picioarele tale mici,
Ca 'ntr'o biserică să te simți aici,
Ca 'ntr'un psalm de prisacă în această carte.

IV

În dreptul ferestei, o stea galbenă.
Din câmp vine mireasmă de trifoi.
Adânce-s fântânele cântecului din noi,
Sub streășină, o creangă de măr, se leagănă.

Ascult numele tău în amintire,
Coline de primăvară în urmă rămân.
Se clatină iarba, te cuprinde pe lângă sân,
Albastrul cerului, e ca frunza de subțire.

V

Zăpada lunii curge prin fereastră,
Ne sunt de lumină umerii grei.
Tristețea ochilor tăi a înoptat în ochii mei.
Zăpada lunii curge peste moartea noastră.

S'aude 'n inima pământului de afară
Lumina fructelor, foșnitoare foi.
În inima pământului din noi,
Un țărniș albastru de primăvară.

P O E S I I

DE

G H. T U L E Ş

PANDĂ DE COMOARĂ

A strigat un cuc dintr'un frunziş,
La o vreme, altul i-a răspuns;
Soarele-a căzut atunci pieziş
Şi'ntr'o scorbură adâncă s'a ascuns.

Aur grămădit sclipia din fund,
Adunat din zile şi din veri,
Desluşiam şi galbenul rotund,
Strecurat în scorbură doar ieri.

Am făcut un pas către copac
Şi-a strigat un cuc în vârful lui,
Doar un pas mai trebuia să fac,
Doar o mână trebuia să pui.

Cucul înc'odată a strigat
Şi-a căzut un întuneric greu.
În miez-noapte m'am întors în sat
Cu cenuşa nopţii'n pumnul meu.

PLOAIE PE BALTA

Plouă, printre sălcii, peste baltă,
Fumegând în papură şi stuf.
Păsări se ivesc, ca dintr'o altă
Lume, cu bărbiţă şi cu ciuf.

Și zburând greoi peste privaluri,
Peste jepci ce cresc de-atât potop,
Bat cu aripile mari în valuri
Și se'nalță cu pești vii în cioc.

Sălci scorburoase se răstoarnă
Și pornesc spre Dunăre, ca'n veci,
Pe când trăznetul cu glas de goarnă
Sparge'n țandări liniștile reci.

Cât e balta, numai ploaie sură
Și deodată cade val-vârtej
Sorbul, care, dintr'o 'nvârtitură,
Par'că trage balta pe gâtlej.

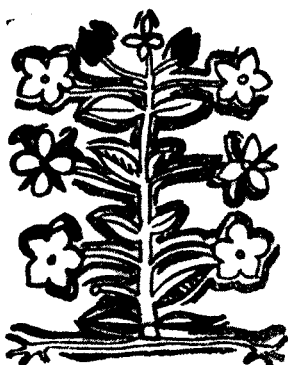
DUMINECA IN PĂDURE

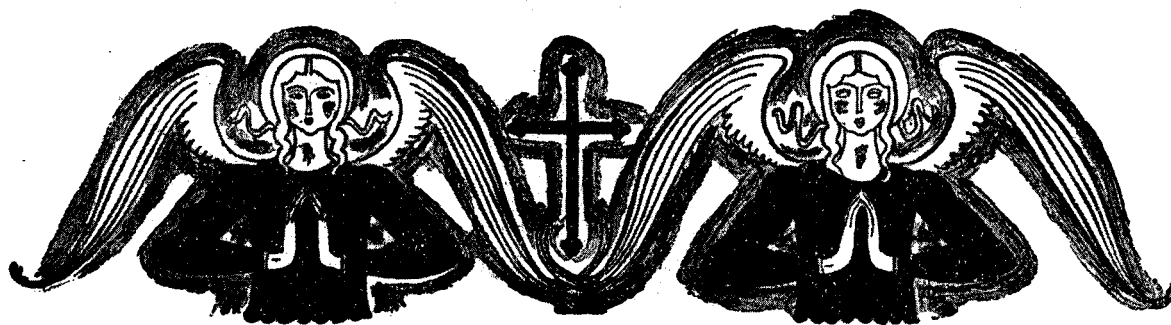
Fanfara cântă'n mijlocul pădurii
Intre tăceri și umbre și cărări.
Terase roșii, florile răsării
Și ziua prinde crengilor brățări.

Printre frunzișuri, cerul se strecoară
Și curge pe alăturile mari.
Câte-un suspin subțire de vioară,
Zădărnice de ciorchini amari.

Un vals de umbră din trecut răsună
Și tulbură pe cei ce nu s'au dus,
Înlăcrimați de-un răsărit de lună
Prea timpuriu în ziua încă sus.

Cărările sfârșesc departe-afară.
Improspătate-alocuri de fântâni
Cu apa risipită'n jerbă clară
Și, rece, scara o simțim pe mâni.

NICHIFOR CRAINIC ȘI SPIRITUL VREMII

DE

SEPTIMIU BUCUR

Proteica activitate revărsată din sufletul creator al lui Nichifor Crainic, în ultimele două decenii, este astăzi o profundă realitate românească iar mâine va fi desigur, un bogat capitol în istoria noastră culturală.

Sunt anumiți scriitori unși cu misiunea majoră de a umple spațiul spiritual al epocii în care se nasc. Cred că aceasta este în fond, adevărata autenticitate. Scriitorul care se incadrează organic în hotarele lăuntrice ale vremii, izbutind să devie la un moment dat stegarul aspirațiilor unanime ce plutesc în frământarea prezentului prin chiar acest fapt, dobândește o valoare simbolică, față de care aprecierile subiective prețuiesc tot atâta cât rezerva estetică a diletantului în fața majestății nesfârșite a unui munte.

Justiția immanentă care domină nevăzut orânduirea lumii, indiferent de chipul exteriorizării, a greșit de prea puține ori în judecata rece a viitorului. Există, fără îndoială, o lege dură, o normă a răscumpărării dacă vreți, de sub a cărei zodie, nimenea dintre acei ce au dorit, nu s'a putut smulge. Această lege, sigură ca o boltă de oțel, se întinde mult peste limitele vieții omenești și mai ales dincolo de jocul pătimăș al urii sau al admirației vremelnice.

Predilecțiile și resentimentele personale se mistuie repede în rotația vicisitudinilor. În urma lor rămâne mereu aceeași neputință a minții de a descifra dintr'odată adevărurile fundamentale. Câte glorii nu s'au sfărâmat, ca uriașe vase de sticlă subțire, în pulberea actualității și câte altele n'au răsărit ca din niște rădăcini miraculoase?! Literatura mondială e plină de asemenea exemple.

Logica istoriei are un tâlc precis. Ea nu se împlinește la bunul plac al întâmplării ci după criteriile adâncite în însăși firea lucrurilor. Personalitățile reprezentative sunt acelea care, prin operele sau actele lor creatoare se așează pe marea linie a colectivității naționale. Pe linia neamului. Conceptul acesta de care s'a cam abuzat în bătălia ideologică a epocii noastre, își vedește evidența cu o intensitate aproape elementară.

S'a spus de nenumărate ori că arta refuză să fie îngrădită de atributul naționalității și teza a părut larg ispititoare. Artă este izbucnirea irațională a spiritului în expresia obiectivă. Odată stabilită această relație teoretică, s'a mers până în pânzele albe ale argumentației, decretându-se universalitatea absolută a oricărei plăs-

muri artistice. De bună seamă însă că s'a neglijat un fapt, pe care cercetările recente de filosofia culturii îl relevează, din ce în ce, mai răspicat. Spiritul el însuși, nu poate fi prins în primordiala lui puritate. Procesul creației îndură censura unor factori care cresc din negura fecundă a sângelui și care, dealungul miilor de ani, s'au structurat misterios într'un cosmos de orizonturi abisale; în împărăția vastă a subconștientului etnic ce trăiește în fiecare din noi ca o fatalitate organică. Fatalitatea aceasta este linia neamului. În ea zac toate virtualitățile destinare. Cine încearcă s'o frângă sau s'o salte are de suferit soarta celor ce se ridică împotriva stihilor de sus și de jos.

Culturile sunt așa dar, metafizic naționale. Ceeace nu însemnează deloc o degradare. Din contră: un spor uriaș. Fiecare cultură are duhul ei în care se dezvoltă și se îmbogățește: duhul tradiției. Deși s'a bănuit de mult, tradiționalismul n'a fost ctitorit filosofic la noi decât destul de târziu.

Iată importanța excepțională a *Gândirii*. Grație drumurilor doctrinare tăiate în stuful începutului de eseurile lui Nichifor Crainic, revista și-a întemeinicit atitudinea. *Gândirea* este singura noastră râvnă valabilă de universalizare, efortul temerar al spiritului românesc de a intra sub cupola culturii europene nu prin pasiunea morbidă a imitației ci prin valorificarea dinamică a izvoarelor din noi înșine. Probabil e un paradox la mijloc dar și un vâjnos adevăr.

Gândirea, elevata tribună de simțire românească din care a pornit frământarea noului naționalism și a noilor orientări autohtone, reprezintă cel mai de seamă efort de incadrare a țării întregite în armonia culturală a continentului. Și asta într'un răstimp în care exaltarea „ismelor” cosmopolite ne invadea sufletul ca un puhoi distrugător. Toate strigătele desarticulate ale supraextremiștilor beletristici, preinși revoluționari ai incoștientului pur, — au dispărut în neantul din care au ieșit.

Astăzi ele au exact aceiași semnificație stranie ca și notațiile de pe fișa bolnavului din casa de sănătate. Nici o dogmă estetică, fie ea excesiv avantgardistă, nu-și mai asumă răspunderea să le susțină. Răsfoiți publicațiile dinamitarde ce-au apărut până deunăzi.

E o îndeletnicire ingrată însă nu mai puțin edificatoare. Se găsesc în filele lor exploziile rânjite ale unor experiențe patologice, importate din cine știe ce colț de destrămare a apusului și altoite aici, la București, pe tulpina degenerată a sensibilității iudaice.

Rațiunea absurdă a existenței lor de un deceniu și mai bine, la atâta se mărginește.

În vreme ce extremismul literar postbelic, la umbra căruia a crescut pecinginea tuturor aberațiilor evreiești sau iudaizante, plutea deasupra unui vid compact, spiritul românesc își căuta o normă și un sens autentic.

Noua mișcare s'a strâns ca prin farmec în jurul *Gândirii*. Continuând pe Cogălniceanu, Bălcescu, Hasdeu, Eminescu și Iorga, curentul gândirist s'a identificat cu marea linie a neamului de care aminteam. N'a fost o optare cântărită riguros în cumpăna reflexiunii ci mai de grabă o aderență directă, oarecum instinctivă la profundele imperative etnice: la acele realități care te covârșesc și te cuprind cu o irezistibilă amploare.

A continua nu este totuna cu a copia sau a reedita un conținut vechi de viață. Dacă *Gândirea* și-ar fi redus rolul la atâta firește, că dintru început ea și-ar fi înecat avântul în apele sterilității. Față de îndrumările anterioare contribuția ei se înfățișează limpede și pregnant. Un studiu amănunțit te-ar duce la sondarea fenomenului

nostru cultural din ultimele decade. Deabia atunci masivul aport și-ar dobândi relief pozitiv.

Gândirea a impus și a promovat ideile și valorile care alcătuiesc acum capacitatea spirituală a patriei. Aceste idei și valori au fost acceptate cu o firească receptivitate comprehensivă fiindcă ele răspundeau la ceea ce este mai adânc și mai esențial în ființa românească. Iar astăzi sunt un bun lăuntric cu a cărui hrană vie ne împărțăm toți. Nu mulți însă dintre aceia care le preconizează le recunosc implicit și originea. Am impresia că e momentul potrivit să se stabilească anumite distincții necesare pentru o înțelegere cât mai clară.

Intr'o arzătoare *Mărturisire de credință*, izbucnită după un an și patru luni de tăcere a revistei, Nichifor Crainic definește în câteva pagini rostul mișcării gândiriste. În confesiunea aceasta se vorbește despre drama scrisului românesc și creștinesc deopotrivă, care doar cu o iarnă în urmă suferise cea mai umilitoare osândă. Noi n'am fost decât „glasul banalităților fundamentale ale vieții noastre ca neam” spune Nichifor Crainic. Banalități fundamentale? Da, adică tocmai adevărurile de care se fereau, din ignoranță sau snobism, reporterii intelectuali de după război. Adevărul este numai în Dumnezeu și'n inima neamurilor. În Dumnezeu e absolut; în inima colectivității etnice e ca un reflex al luminii cerești. Iată deci cele două izvoare permanente ale noului crez: divinitatea și neamul, neamul văzut spre deosebire de popor ca entitate istorică trăitoare peste secole și evenimente.

Săvârșind actul de sinteză ideativă între creștinism și autohtonism, Nichifor Crainic renunță la toate încercările de dinaintea sa făcute în tărâmul doctrinii naționaliste.

Este în deoște, cunoscut că naționalismul românesc se prezintă sub aspectul unei rari continuități. Trebuie să se adauge însă că nuanța religioasă i-a lipsit. Că e un rău sau bine, asta a arătat-o cu prisosință efervescența ulterioară a tinerețului. De altfel veacul trecut se caracterizează, negativ, prin absența preocupărilor religioase. Ba mai mult, așa zice, printr'o nesdruncinată indiferență față de ele. Cert lucru, e una din tristele deficiențe ale culturii noastre moderne.

La Bogdan Petriceicu Hasdeu de pildă, în pragul bătrâneții cernit de moartea Iuliei, problematica religioasă revine ca un sfâșietor leit-motiv într'o simfonie spartă de furtună. Misticismul său este prăbușirea pozitivismului sub propria-i povară, fără să ajungă la dorita izbăvire. Revolta titanică a lui Hasdeu nu se împacă nici o clipă cu destinul ci își făurește un Dumnezeu filtrat prin toate artificiile dialectice.

Aurel C. Popovici afirmă necontenit ideea creștină. Creștinismul e pentru el — și rămâne așa până la sfârșit — un termen de opoziție logică a agonicului intelectualism analitic. „Sentimentul că există o mare taină în univers și că naturalul e supranatural” după cum spusese Houtson Stewart Chamberlain pe care-l citează deseori, l-a determinat pe Aurel C. Popovici să propovăduiască un creștinism impersonal, paseist, reacționar, geamăn cu simțirea ce leagă pe un negru din Australia cu Goethe... Concepția sa anticivilizatoare se talmăcește ușor dacă te gândești la epoca în care s'a încheiat. Dela 1900 influența lui Nietzsche devine copleșitoare. Ocrotiți de opera filosofului german care vestea în imagini magnifice decrepitudinea Europei „științifice”, s'au ivit numeroși vrăjmași fanatici ai raționalismului. Printre ei trebuie enumerat și Aurel C. Popovici. Deși creștin convins și dârz iubitor al poporului, Popovici n'a izbutit să se elibereze de sub greutatea înrâuririi nietzscheene, care să fim siguri că e neasemănat mai concludentă decât ne închipuim de obicei. Cărțile antidemocratului bănățean, adversar neînfricat al „cărțurilor

limbuși” și apologet plebeu al elitelor oligarhice, valorează prin stilul în care sunt scrise și aproape deloc prin contribuțiile efective : un amestec uneori nediferențiat de ideologii potrivnice răsfrângând criza începutului de veac.

Am caracterizat pe Hasdeu și pe Aurel C. Popovici față de creștinism pentru a se vedea chipul în care se punea problema în jurul lui 1900. Amândoi profeți ai misiunii noastre în lume, ei n’au totuși în suflet icoana religioasă a românismului. La cel dintâi, motivul religios s’a născut din sâmburele durerii individuale ; la celălalt printr’un proces de derivație.

Înainte lor nici un semn de orientare în această direcție. Titu Maiorescu — aliaj precoce de darwinism și schopenhauerianism ; Vasile Conta — materialist ateu înclinat să localizeze fiecare senzație într’o precisă brazdă a creierului ; Mihai Eminescu — viguros rasist dar acréștin prin temperament și pregătire ; Cogălniceanu — fire pragmatică, educat la disciplina istoriei iar Bănuțiu — antisemit implacabil, urmărind virtuțile neprihănite ale națiunii până în fântâna păgână a dreptului public roman. Ar trebui să ne depărtăm până la generația lui Bălcescu și Russo ca să surprindem vag, vibrația creștină care la rândul ei, e ecoul mesianismului venit dela Mickiewicz și Lamennais.

Absența preocupărilor religioase se datorește reacțiunii împotriva școlii ardene. Combătând principiile filologice ale latiniștilor clericali, căpeteniile mișcării culturale dintre 1850—1900, au manifestat un ciudat indiferentism față de chiar esența creștinismului. La aceasta s’a alăturat apoi fierberea pozitivistă a occidentului, care nu era străină de tânăra țară cu ochii vrerilor întorși într’acolo.

A trebuit să-l așteptăm pe Nicolae Paulescu pentru ca certitudinile creștine să fie orânduite într’un sistem de cugetare naționalistă. În eruditul tratat de *Physiologie Medicale*, Paulescu formulează concluzia supremației adevărului creștin. Savantul procedează științific. În argumentarea lui se folosește de piesele documentare ale cuceririlor de laborator. Totul îl împinge la convingerea că funcțiunile organismului uman postulează finalitatea dumnezeiască. Paulescu porcede dela știință și sfârșește în teologie. Deacea siguranțele lui, inițial experimentale, se preschimbă progresiv, în iluminări revelate.

Creștinismul ca valoare suverană a vieții și ca boltă de destin a neamului, a pătruns la noi prin *Gândirea*. E vorba de creștinismul pe care l-am trăit constant dealungul și dealatul secolelor și sub al cărui scut suntem chemați să ne desăvârșim ursita cea mare. În studiul *Sensul creștin al frumosului*, Nichifor Crainic proiectează câteva punți de aur către o estetică teologică visată atunci, iar acuma în plină trudă de elaborare. Sunt primele sugestii românești cu privire la caracterul creștin al operei de artă.

Creația artistică este rodul unei neliniști care ne-a invadat ființa din momentul căderii în păcat. Alungarea omului din împărăția edenică a sădit în afunzimile sufletului o veșnică nostalgie după ceace a fost. Raiul închis deasupra noastră stăruie să ne îndemne înspre splendorile lui primordiale, ca o vrajă. Unica salvare posibilă e apropierea de el. Sentimentul chinuitor al rămânerii pe dinafară din economia perfecțiunii necreate, naște în om acea nostalgie paradisiacă, râvnitoare să atingă frumusețile inaccesibile. Asaltul înspre infinita grădină, din care întâiul tată a fost izgonit, durează dintru începutul începuturilor. Și orice operă a spiritului ne înalță cu o treaptă mai sus pe scara aceasta întinsă ireal între pământ și zarea transcendentă a edenului .

În fiecare creație artistică se reflectează o fâșie albă din lumina Paradisului pierdut. S’ar părea că e aici ceva din teoria platonice a ideilor. Gânditor ortodox

și mare poet, Nichifor Crainic, deși admiră teoria lui Platon îi neagă totuși veracitatea. Filosoful elin explică năzuința umană după lumea inteligibilă a sublimelor idei prin ipoteza reminiscentelor. Spiritul nostru are aderență la divin fiindcă l-ar fi cunoscut într-o probabilă existență anterioară în sfera prototipurilor esențiale.

Filosofia platonicească pe cât e de încântătoare pe atâta este de anticreștină.

Nichifor Crainic refuză toate explicațiile laice care s'au dat despre aderența artistului la divinitate.

În studiul *Copilărie și Sfințenie* problema e formulată cu o limpezime cuceritoare.

Copilul și sfântul sunt cele două culmi ale vieții omenești. În copil candoarea spiritului e fragedă, spontană, naturală. În sfânt aceeași candoare a desăvârșirii creștine apare numai după arderea impurităților și a tuturor poftelor telurice. Ceeace la copil e instinct originar, la sfânt se transformă în stare integrală de conștiință. Pornind din copilărie și străbătând zona de arșiță a patimilor, sfântul revine acolo unde se afla în vârsta naivității angelice. Această naivitate, căreia Isus Cristos i-a făgăduit împărăția cerurilor, face din om pragul comuniunii cu Dumnezeu.

Puritatea inimii și simplitatea spiritului sunt istmurile ce leagă ființa noastră de sfințenie. Prima își are rădăcina în dragoste; cealaltă în cunoaștere.

Procesul iubirii și procesul cunoașterii învăluie în devenirea lor planurile existenței umane și constituie în acelaș timp, temelile creștinismului sau, mai degrabă, pârgurile de azur ale elevației creștine.

Dragostea și înțelegerea rațională merg paralel până la o limită misterioasă, dela care sufletul se regăsește complect în imaginea divinității. De aici înainte cunoașterea și iubirea se adâncesc în ele înșile, eliminând toate elementele lumii externe. E o sinteză tainică de nesfârșită profunzime la care nu ajung decât sfântul, prin truda neistovită a salvării — și copilul, prin baia harică a botezului.

Sfântul este cea mai înaltă treaptă a vieții creștine. Dar nu numai atât.

Spuneam că pentru Nichifor Crainic orice operă de artă izvorește din chemarea paradisiului. În sfânt această chemare pătrunde cu ireductibilă intensitate. Estetica teologică trebuie să vadă în el și tipul ideal de artist.

Sensul estetic al creștinismului reiese clar deci din formularea: sensul creștin al frumosului.

Astfel liniile arhitectonice ale sistemului se armonizează într-o viziune amplă, în care acordurile creștine se înfrățesc mereu cu exigențele judecății estetice.

În concepția lui Nichifor Crainic, aplicarea creștinismului la viața națională vine să o întregască pe cealaltă din tărâmul estetic.

De astădată însă, în chip imperios se ivește nuanța confesională a doctrinei creștine iar termenul general de creștinism se înlocuiește cu acela de ortodoxie.

În numeroasele polemici ce s'au iscat pe tema aceasta, Nichifor Crainic a fost huiduit ca un categoric adversar al catolicismului. Evident, nu voi ține seama de imprecățiile furibunde ce i s'au adresat și nici de logica turburată a combatanților.

Nichifor Crainic dușman al bisericii catolice ?

Nu știu dacă sunt mulți scriitori contemporani care să fi semnat pagini de o atât de pleneră admirație a catolicismului, ca Nichifor Crainic. Profesorul ortodox dela Facultatea de Teologie din București, a fost întâiul român care a demonstrat însemnătatea uriașă a fascismului catolic și, implicit, a revoluției morale din Italia.

De asemenea el a fost primul care l-a denumit pe Mussolini cel mai mare educator de oameni, dela Cristos încoace.

Amintiți-vă apoi de articolele din *Calendarul*, referitoare la organizațiile fasciste. În volumul *Ortodoxie și Etnocrație*, se află un articol care ar trebui să fie citit cu cea mai senină atenție de către toți învrăjbiții confesionali. Dela început până la sfârșit este o superbă apologie în care rolul catolicismului e subliniat în fraze, întâiași dată rostite la noi.

Catolicismul ca normă mondială a fost recunoscut întotdeauna de Nichifor Crainic. Dragostea lui față de universalitatea creștină, pândită de o mie și una de primejdii, nu s'a oprit aici. Acelaș purtător de glas al ortodoxismului nostru, în clipa în care se părea că Germania hitleristă trece printr'un cutremurător conflict religios, n'a ezitat să intre în vâltoarea discuției și să atace neopăgânismul lui Alfred Rosenberg.

În eseu *Rasă și Religione*, Nichifor Crainic arată în ce măsură exagerările etniciste contravin preceptelor creștine și totdeauna care este calea de împăcare a naționalismului cu doctrina lui Isus Cristos.

Ideologul român preconizează următoarea soluție : pământ național și cer comun.

În opoziție cu imperialismul ecumenic al catolicismului care depășește prea lesne granițele neamurilor, Nichifor Crainic recunoaște atât universalitatea creștină transcendentă cât și organicismul național. Cerul e unul singur ca și Isus, Dumnezeu-omul. Dar în lume există o ierarhie firească, un belșug de nuanțe și de reliefuluri particulare care nu pot fi sugrumate de nici un artificiu uniformizant.

Intuiția acestui cosmos de forme și de trepte suitoare, pe care urcă îngeri și oameni, stă la baza concepției panbisericești a lui Dionisie Areopagitul. Pe ea s'a zidit biserica ortodoxă, respectând ceea ce a fost trainic înrădăcinat în viața fiecărui popor.

În ce raport se găsește ortodoxia față de neamul românesc ? Este o întrebare esențială, menită să ne dea prin răspuns, axa gândirii lui Nichifor Crainic.

Ortodoxismul n'a fost pentru noi o religie abstractă și monovalentă. El a fecundat întreg trecutul cultural românesc. Bun sau rău, modest sau interesant, — oricum ar fi, — acest trecut cristalizat în arta bisericească, lui i se datorește și presupune o constantă simțire religioasă care a veghiat zeci de veacuri în stratul subistoric al țărânimii, în acel somn milenar de involuție germinativă ce ne-a prelungit evul mediu dincolo de respirația umanistă a Europei.

Aparențele imediate ale trecutului, desigur, îndreptățesc cele mai ciudate teoretizări. Însă un lucru nu poate fi tăgăduit : fondul neamului românesc nu este ateu. Producțiile folclorice dovedesc un simț de orientare exclusiv creștină. Gustul plastic al dimensiunilor, credința în durabilitatea simetriei formale și grația ritmului liniar sunt tot atâtea caracteristice ale plăsmuirilor „anonime”. Ele au imprimat până și celei mai umile creațiuni poporane, un suflu de spiritualizare a realității, o transfigurare a ei după cerințele stilului bizantin.

Tradiția românească este bizantină deci ortodoxă, spune Nichifor Crainic și deaceea mărturisirea crezului gândirist dela ea pleacă. Destul ne-a copleșit apusul prin sarbedele lui imitații mecanice. Destul ne-am falsificat și ne-am îndepărtat de noi-înșine copiind tiparele străinătății.

Deabia desrobiți geograficește, am căzut într'o neagră robie spirituală, cel

puțin așa de stranie ca și iobăgia la grofi sau la fanarioți. O a doua neatârnare se impune: aceea a sufletului.

Această neatârnare e strigătul renașterii interioare vestit în paginile *Gândirii*.

O independență culturală nu se câștigă cu strașina frunții culcată la marginea țării ca să adune apa murdară a furtunilor de peste fruntarii. Ea se dobândește altfel. Altfel, adică printr'o îndrăzneală sondare a substanței care zace în străfundurile etnicității. Iar substanța e tradiția ortodoxă.

S'ar zice că e o simplă reeditare a tezei junimiste. Nu. Mișcarea *Gândirii* n'are nici un punct de contact cu vaga teză a „formeii fără fond”.

La Titu Maiorescu „nălucile lipsite de trup” și „minciunile lipsite de adevăr” nu erau combătute sub impulsul principiilor naționale ci în virtutea — astăzi îndoelnică — a raționalismului impersonal. Criticul beției de cuvinte, deși a avut severul rol de cenzor literar al epocii, totuși n'a pătruns specificul esenței noastre autohtone. El voia o occidentalizare lentă și nicidecum o cultură a spiritului românesc. Maiorescu n'a prevăzut izbucnirea „blocului de forță inconștientă, rupt din sălbătăcia naturii”, înzestrat cu misiunea lui Parsifal de a sdrobi demonicele ispite ale lui Klingsor, pentru a mântui sacralul potir al Graalului.

Stabilind acordul dintre ortodoxie și naționalism pe conceptul tradiției răsăritene, Nichifor Crainic acordă neamului suprema importanță politică. Neamul stă de aici înainte în centrul preocupărilor sale de fiecare zi.

Poet al „certitudinilor divine” după cum l-a numit Basil Munteanu în admirabila sa *Littérature roumaine*, autorul teoriei etnocratice este cu aceiași justificare și doctrinar al certitudinilor naționale.

Lupta sa n'a fost egalată decât de convingerea neștrămutată în misiunea scriitorului.

Indeletnicirea scrisului este pentru Nichifor Crainic o faptă de mare responsabilitate morală. Tocmai din cauza aceasta eroismul său intelectual a spart piedicile variate ale adversității, iar când rezistența era prea generalizată, în locul renunțării a preferat ispășirea nemeritată sau izolarea.

Sentimentul că servește permanent ființa neamului cu ale cărei dureri și aspirații s'a contopit, i-a aprins în suflet acel foc lăuntric din care, cu fiecare articol proaspăt țâșnește o nouă flacără. Nichifor Crainic toarnă în fluiditatea frazei pasiune și elan. Elogios sau polemic, scrisul său e străpuns de fiorul sincerității misionare. De aceea, atunci când a văzut un pericol național, oriunde ar fi fost, revolta lui s'a revărsat din plin.

Din bogăția activității sale, voi alege doar câteva idei. Unele s'au verificat deja în experiența actualității; altele sunt încă semne proiectate pe fundalul viitorului.

Cartea *Puncte cardinale în haos* se începe așa : „Vremea noastră e vremea tineretului”.

Intr'o perioadă învălmășită, în care oficialitatea considera generația de după războiu, prin prisma celor mai reacționare criterii, nimeni n'a înțeles sbuciumul tinereții ca Nichifor Crainic. N'a fost o aplecare exterioară și convențională la exploziile de durere care izbucneau din inima celor nedreptățiți și însetați de o altă rânduială a patriei, ci altceva. Nichifor Crainic s'a regăsit în această risipă de energie juvenilă și a vrut-o cât mai sănătos îndrumată.

Problema tineretului a dezbătut-o sub toate aspectele.

Pe deoparte era lumea veche, încleștată în jocul nenorocit al intereselor de partid. O lume putredă și sfâșiată de nesfârșitele vicii ale politicianismului. Pofta

parvenirii nu mai respecta nici o lege, nici o constrângere etică. Însăși existența națiunii părea periclitată în ceea ce are ea mai bun și mai viguros.

La adăpostul utopicelor libertăți cetățenești, românismul suferea o cruntă umilire, gata să amenințe rodnicia celor doi ani de jertfă.

Paralel cu primejdia cosmopolitismului cultural se desvolta, nestingherită, și primejdia înstrăinării politice.

Răul a fost repede demascat în caria sufletească a guvernanților, în mentalitatea oamenilor vechi, incapabili să răspundă la marea chemare a timpului.

Din contactul direct cu această stare de lucruri, Nichifor Crainic a descifrat adevărul elementar, că îndreptarea nu poate veni numai dela schimbarea persoanelor ci dela răsturnarea întregului regim.

Democrația deci e cauza haosului moral. Atât prin ea însăși cât și prin excrescențele ulterioare, democrația ucide viața neamului. Ani în șir, Nichifor Crainic a făcut cel mai crud și mai luminos rechizitoriu al falsului regim egalitar. Atacurile lui, au țintit — toate — să taie grumazul monstrului cu trei capete.

Noi n'am avut, la dreptul vorbind, o democrație autentică. Pentru țara românească democrația a însemnat dominația statului internațional iudeo-masonic și pregătirea invaziei comuniste. Adică întâia fază a desagregării după care, firesc ar fi fost, să urmeze sângeroasa catastrofă.

Nichifor Crainic merge până la rădăcina filosofică a discuției. Fiind expresia politică a raționalismului pseudorevoluționar, democrația trebuie atacată în temeiurile-i spirituale. Ea reduce pe om la mașină robindu-l forțelor exterioare. Morfologic judecată problema, constatarea aceasta rezumă întregă criza materială a veacului. Stingerea unei culturi adevărate, e premeasă întotdeauna de strălucirea seacă a civilizației. Ființa omenească se înstrăinează de izvoarele metafizice ale vieții, își pierde reliefurile lăuntrice, își trădează neliniștile creatoare, pulverizându-se în forfota orașului mondial.

În noua condiție a omului modern, orice aberație a putut să înflorească, asemenea ciupercilor otrăvite pe zidurile morții.

Îmbrățișând într'o perspectivă sintetică drama crizei actuale, Nichifor Crainic îi fixează obârșia în trufia demonică a rațiunii, reprezentată de titanii ateismului. Odată smulsă din raportul tainic cu transcendența, existența omului cade în cea mai aspră singurătate, o singurătate a cărei salvare iluzorie vine tocmai din răsvrătirea împotriva cerului. Revolta lucidă a titanismului lovește în bazele creștinătății. Ea a mers mână în mână cu progresele tehnicii iar democrația și-a servit ca ideal climat de promovare.

Nichifor Crainic propune în locul democrației-cosmopolite și materialiste, demofilia națională și creștină.

În cadrul demofiliei, sănătoasele virtuți naționale, se înalță ca din sevele pământului. Eroismul, în primul rând.

Despre omul eroic, Nichifor Crainic a scris mereu. E una din temele lui de predilecție.

Eroismul este sâmburele oricărei revoluții morale. Real în basm și legendar în istorie, eroul se așează deasupra rânduielii obișnuite, devenind stâlp de flacără pe orizontul viitorului.

Pentru a dinamiza conștiința națiunii, pentru a fi, cu alte cuvinte, un mit, el trebuie să înfrunte soarta și s'o biruiască. Tipul de erou nu se lasă zdrobit de vitregia fatalității; îi stă pieptiș în față și o stăpânește. El adună în vulcanul sufletului tot freamătul de simțire al mulțimii.

„Comunitatea cu neamul e măduva de foc a eroismului”, scrie Nichifor Crainic. Prin asta se deosebește el de curajul inconsistent al aventurierului.

Numai cultul îndrăznelii eroice are darul de a salva un neam care crede în misiunea singulară ce i s'a hărăzit. „Un singur lucru văd eu ridicându-se ca o șiră de Carpați peste orizontul cu atâtea depresiuni al istoriei noastre: îndrăsneala !” Sporul neîntrerupt de viață pe care-l aduce cultul curajului este sucul magic al tuturor faptelor cruciale.

Dacă într'adevăr România are un rost unic în colțul acesta de poartă a Răsăritului, în afara expansiunii temerare nimeni nu-l va întruchipa.

Generația tânără, de partea căreia este netăgăduit victoria zilelor de mâine, are datoria de a duce mai departe câștigul generației războiului, în duhul eroismului național.

Rânduiala românească postulată de Nichifor Crainic nu este cu puțință decât într'un stat clădit pe coordonatele programului etnocratic. Termenul extrem de fericit de etnocrație concentrează în tâlcul lui prodigios voința rasei de a se organiza într'un stat care să fie expresia nealterată a proprietății băștinașe și instrumentul viu al aspirațiilor naționale.

Multe din principiile etnocratice s'au dovedit aplicabile în cea mai rodnică măsură. Și cu toată siguranța, românismul nu va intra în epoca lui de aur până când aceste imperative nu vor deveni dogme guvernamentale, înarmate cu atributele secundare ce se cer pentru a cuprinde pozitiv realitatea. Liniile generale sunt trase afund. Rămâne doar ca cei care le înțeleg importanța să le transforme în forțe active de conducere.

Nichifor Crainic și spiritul vremii este un subiect prea precis ca să poată fi istovit de sens în vorba zilelor de azi. Dincolo de cuvinte însă stăruie ceva ascuns și totuși foarte real : adevărul inexprimabil.

Dascaul și luptătorul Crainic ne-a învățat să gândim într'un *anume* fel și după *anumite* criterii. Felul e adânc românesc iar criteriile permanent creștine. Amenințați de psihoza aventurismului, fără el, numeroși dintre noi n'am fi fost astăzi pe poziția în care suntem.

S'a vorbit de o dramă a lui Nichifor Crainic. Da, e drama tuturor oamenilor care nu acceptă lașitatea și compromisul. Scrisul lui Nichifor Crainic e întotdeauna constant cu sentimentul care-l crează. În epoca sinuoaselor acomodări abile, un asemenea exemplu trebuia să sufere pedeapsa propriului său eroism. Căci toate păcatele se iartă. Afară de acela de a nu fi greșit niciodată atât față de tine cât și față de ursita neamului.

C R O N I C I

I D E I, O A M E N I, F A P T E

ȘTIINȚĂ, RUGĂCIUNE ȘI LUMINĂ TABORICĂ

I

Marile probleme tehnice sau filozofice, cristalizate astăzi în construcții sau sisteme definitive — aparent cel puțin — au crescut adesea din ciocniri uriașe, cu răsunset istoric peste veacuri. Niciodată cremenea de lumină a unui geniu, n'a scăpărat sub cer închis, ci a trezit în juru-i rivalități și a trebuit să se prindă în încăerări, care nu rare ori au iscat orizonturi noi în istorie. Să ne amintim de Cristofor Columb și să nu uităm pe Galileu. Să pomenim și pe Aurel Vlaicu, care ne stă mai lângă inimă.

Figura acestor vizionari se mistue în tragedia istoriei, ca un gând lucid și înalt în febra unui muribund.

Cristofor Columb! Stăpânit până la absurd de convingerea, de nimeni împărtășită, că dincolo de neastâmpărul de taină al mărilor, plutește un alt pământ și viețuește o altă lume; a pornit într'acolo și a strămutat geografia lumii peste ocean. Galileu, străluminat de dibuilele lui Copernic, strigă lumii o eroare nebănuită, strămută centrul universului de pe pământ în soare; este excomunicat și moare orb, sub aspră pază inchișitorială. Iar Aurel Vlaicu, acest al doilea creator, cum îi zicea Caragiale — Dumnezeu a însuflețit pe om, iar el o pasăre cu măruntae de fier — a găsit cheia de aur a unei legende, care dela Icar și până la Meșterul Manole sta închisă sub lacăte grele.

Am desprins doar trei figuri din galeria titanilor istoriei — atât de bogată — sub a căror frunte s'a zămislit nervul de lumină al unor răsăruci epocale. Cât de mare răsare omul sub tutela acestor vizionari! Sentimentul grândoarei te copleșește lângă geniul lor. Pe acest plan de viață omul se vede împlinit în mândria lui sau a altora, oricât de aspră ar părea rivalitatea veacului în care trăește. Și ori cât de grandios, sub acest unghiu, omul tot în veac trăește.

Există însă un alt plan de viață, articulat pe ste veac, undă te simți împlinit în tine însuși și în Dumnezeu, dar cu mândria, cu sentimentul

grandorii, ingenunchiat la poalele cerului. Aici rivalitatea de care aminteam este mai în largul ei, fiindcă nu poți lupta împotriva ei nici cu țărături nou descoperite, nici cu formule sau certitudini astronomice și nici cu pasările de fier din văzduh. Acestei permanente rivalități nu-i poți răspunde decât cu inimă smerită și de aceea ea triumfă, în aparență. Triumfă dar e necesară.

Și într'adevăr, dacă printre călugării răsăritului din veacul al XIV-lea nu se rătăcea, cu destin diabolic, un Varlaam, cu identitatea civilă incertă, dar cu precisă identitate morală: un intrus papa! în rosturile tihnite ale Bizanțului monahal, cu șiretenie de vulpe și perfidie de slugă răsfațată, ar fi rămas poate în umbră o epocă de masivă trăire spirituală. Dedesubturile încălcite ale acestei chestiuni nu ne interesează decât în măsura în care pun în lumină una din cele mai serioase probleme care a agitat cândva răsăritul creștin și anume, *problema isihastă*.

În anul 1334—35, Varlaam se află la Constantinopol. Cu ani în urmă a mai fost pe aici, așa că i-a fost ușor să-și creeze o atmosferă, pe care însă neștiind s'o păstreze și s'o cultive s'a întors împotriva-i, încât este nevoit să părăsească Constantinopolul, pentru Salonic. Ca să câștige, ceea ce părea că a pierdut scrie câteva tratate împotriva catolicilor, asta în anul 1334, pentru ca în 1341 când un sinod se pronunță împotriva lui, să treacă de partea aceluiași catolici.

Revenind din Salonic la Constantinopol, cu existența frântă mărunț între interesele altora și perfidia lui, în contact cu câțiva călugări simpli, de la cari vrea să afle felul de viață și practică religioasă a monahismului răsăritean. Și asta nu pentru dragostea lui de asceză și canoan monahal, ci pentru a putea apoi să atace ironic, fals și exagerat, ceea ce constituie și astăzi falma înaltă a ortodoxiei: monahismul. Și nu s'a oprit la jumătatea drumului. A scris și a vorbit cu o neînțeleasă patimă împotriva aceluiași căror se

dorea mai înainte ucenic. Și urându-i pe aceștia, ura pe Insuși Dumnezeu lor. De aceea, atacurile lui nu puteau rămâne fără răspuns. Căci acest merit mare îl are creștinismul: de a nu fi lăsat fără răspuns pe nimeni din cei cari vroiau să-i turbure ființa într'un fel sau altul. Doar veacul nostru pare a fi deficitar în această privință. Credem însă că nu vor întârzia răfuelile.

Călugării din Salonic, unde era acum Valaam, răsvrățiți până la unu împotriva acestuia, hotărăsc să cheme dela Atos pe Grigore Palama, vajnic ostaș al lui Hristos, ca să-i țină piept. Acum, în anul 1337, începe marea dispută isihastă, care face obiectul cărții părintelui D. Stăniloae: *Viața și învățătura sfântului Grigore Palama*. (Sibiu, 1938).

Fără îndoială că nu vom putea concentra până la câteva pagini de revistă, cele câteva sute de pagini ale lucrării de față. Amintind de virtuțile academice ale acestei lucrări și de răbduriază zăbavă a autorului printre documente vechi și izvoare mai noi, să ne mulțumim a prinde cu acest prilej ceea ce constituie esența isihasmului. O actualizare mai vie a isihasmului, iată ce a râvnit autorul cărții de care ne ocupăm și nici noi nu intenționăm altceva.

Am schițat cauzele imediate ale acestei dispute. De acum nu ne mai preocupă decât esența ei. Despre Varlaam și atacurile lui va fi vorba numai în măsura în care ne va servi la limpezirea doctrinei palamite în sine.

Disputa aceasta, iscată în veacul XIV se desfășoară foarte sistematic. Trei sunt problemele în jurul cărora își expune Grigore Palama învățătura sa, care-i și învățătura Bisericii ortodoxe și anume: *despre adevărata știință, despre rugăciune și despre lumina sfântă*.

Să le luăm pe rând.

Adusă știința în discuție, de Varlaam, pentru care nu există alt fel de cunoaștere decât cel discursiv, Palama pune problema sub prezența grației și procedează în consecință. Afirmației celui dintâiu că „scripturile celor inspirați de Dumnezeu și înțelepciunea din ele, au acelaș scop ca și înțelepciunea ce provine din științele profane“, îi răspunde limpede sf. Grigorie: „Adevărurile din științe nu sunt necesare, nici mântuitoare, adevărul din învățăturile inspirate de Dumnezeu e necesar pentru mântuire. Că cunoștințele din științe pot contribui la clarificarea scripturii, e drept, dar numai dacă vom avea singura ei cheie, harul Duhului Sfânt” (p. 35). Apoi „nu e identică cunoașterea lucrurilor cu înțelepciunea pe care a dat-o Dumnezeu profetilor și Apostolilor, cum pretinde Varlaam. Acesta e Duhul Sfânt. Iar de Duhul Sfânt nu să împărtășesc Egiptenii, Chaldeenii și Elinii, nici

păcătoșii de azi, oricâtă știință ar avea. El n'a locuit nici în Aristotel, nici în Platon. Înțelepciunea apostolilor a cuprins în scurt timp lumea. Savanții de s'ar aduna toți la un loc din toată lumea, n'ar putea face un astfel de lucru” (p. 35).

Poziția lui Palama stăruie permanent sub har. Iar Varlaam înțelege de aci doar atât, că adversarul lui e un ignorant. Totuși cu aproape zece veacuri în urmă Sf. Ioan Hrisostom vorbise la fel despre înțelepciunea apostolilor: „ceea ce n'au putut face toți filosofii la un loc, au făcut doisprezece pescari”. Pentru că e posibil să cunoști tot ceea ce în ordine științifică se poate cunoaște, dar habar să n'ai de harul lui Dumnezeu. Și aici intervine distincția în cunoaștere. Există o cunoaștere naturală și una harică. Cunoașterea naturală e comună tuturor oamenilor și nu depășește niciodată nivelul concret și discursiv, al lucrurilor și al problemelor. Cunoașterea harică însă e participare directă la mister: „Cunoștința din științele profane nu s'ar putea numi dar duhovnicesc, ci numai natural, fiindu-ne dat de Dumnezeu prin fire și înmulțindu-se prin stăruință”, pe când darul duhovnicesc, cum e înțelepciunea dela Dumnezeu, chiar de e pescar cel ce-o primește, îl face dintr'odată fiu al tunetului”, (p. 36). Acuzat de Varlaam că neagă științei în genere caracterul de dar al lui Dumnezeu, Palama îi răspunde, că „toți au dela El prin natură rațiunea și capacitatea de-a cunoaște, dar puțini au dobândit înțelepciunea duhului... Natura și însușirile naturale nu sunt dela Dumnezeu?” (p. 37). În fața acestui răspuns care sub condeiul lui Palama constituie o strânsă argumentare, Varlaam pretinde că intrucât și știința și tot ce ne înconjoară sunt date de Dumnezeu ca să le cunoaștem, nu e perfect decât cine e savant. „E absurd, îi răspunde Grigore Palama, să se afirme că nu e cineva perfect purificat și cu adevărat evlavios, dacă nu știe toate, geometria și aritmetica, logica și astronomia, etc.”, (p. 37).

Prin urmare este vorba de două planuri de cunoaștere bine delimitate, despre care iată ce spune mai departe Sf. Grigore Palama: „...se deosebește înțelepciunea din științe, de cea dumnezească. Dacă ea se abate dela cunoașterea adevărată a lui Dumnezeu e reprobabilă, dacă ajunge la acelaș rezultat, ca și Scripturile, e identică cu cea creștină și deci nu e absolut necesară pentru monahi”, (p. 38). Iată adevăratul sens al înțelepciunii, care nu trebuie să fie scop în sine, ci aripă mântuitoare pentru cei cari i se robesc. Dacă nu tinde aici, „nebuie este înțelepciunea acestei lumi” și între ignoranță și mântuire, sfinții n'au zăbovit să aleagă mântuirea, oricât de aspru i-a biciuit sarcasmul Valaa-

milor tuturilor veacurilor. Căci dacă s'ar fi povestit acestora ar fi trebuit să creadă că dacă înțelepciunea din Scripturi este egală cu cea din științe, apoi egali ar fi trebuit să fie în fața lumii „înțelepții egipteni și elini, cu profeții și apostolii”, (p. 38). Și dacă natural e în om darul de a cunoaște și înțelepciunea din această cunoaștere este egală cu cea dumnezească, apoi trebuie să admitem că dumnezească este și înțelepciunea din cunoașterea diavolilor, întrucât crește din același dar natural.

„Eu n'aș opri pe nimeni — zice Sf. Grigore — să se ocupe cu științele. Dar nu sfătuiesc pe nimeni să se atașeze definitiv lor... Ocupația cu științele toată viața împiedecă intrarea în suflet a adevăratei înțelepciuni. Inceputul aceleia e frica de Dumnezeu din care se naște rugăciunea continuă și îndurerată și păzirea ponuncilor lui Dumnezeu. Prin acestea împăcându-ne cu Dumnezeu, frica se preface în iubire, iar durerea rugăciunii în bucurie, răsărind în noi floarea iluminării din care răsbate ca un miros cunoașterea tinelor lui Dumnezeu... Nici chiar cunoștința dogmelor fără viață creștină corespunzătoare nu folosește. Numai înțelepciunea cea duhovnicească, adică cea născută din credință și amestecată cu iubire, e mântuitoare”, (p. 42).

Aceasta este poziția Sfântului Grigore Palama și a isihasmului în genere, el fiind reprezentantul recunoscut al acestui epocal val de spiritualitate ortodoxă, poziția față de raționalismul scolastic occidental, reprezentat și diformat, în răsărit, de călugărul calabrez Varlaam. Am fi nedrepti dacă am acuza prin Varlaam, fără rezerve, catolicismul. Când stăpânul încredințează

unei slugi o misiune limitată în intenții și precizată bine în termeni, iar aceasta, din slugărie exagerată, avansează intențiile și diformează termenii, stăpânul e numai în parte vinovat. Este oarecum situația lui Varlaam față de catolicism. Acum însă nu ne preocupă această chestiune, care probabil, în epoca aceasta de frământări și actualizări creștine își va găsi o competență științifică s'o limpezească.

Mai actuală este însă valoarea științei, în speță a înțelepciunii sub unghiu creștin, așa cum o rezolvă dialectica încălzită de zel haric a sfântului Grigore Palama. În recenta sa lucrare „*Humanisme integral*” Jaques Maritain face o analiză sintetică, dar adâncă a evoluției spiritului uman în raport cu grația. La pagina 28, găsim textual: „Precum teologia protestantă pură a grației este o teologie a grației fără libertate, teologia sau metafizica umanistă pură a libertății, este o teologie sau o metafizică a libertății fără grație”. Ei bine, parafrazând sugestiv și adecuat afirmația lui Maritain, se poate susține că știința modernă este știința legilor și creaturii lui Dumnezeu, dar împotriva creatorului, pentru că epoca modernă se caracterizează prin umanismul antropocentric, cu rădăcinile în pământ și coroana sub streșina sârmane noastre rațiuni. Salvarea epocii moderne dela un dezastru, nu poate veni decât dela actualizarea organică și grabnică a înțelepciunii sacre, pe care cu atâta zel a apărât-o sfântul Grigore Palama.

Intru aceasta constă actualitatea lucrării păr. D. Stăniloae, grea de muncă și sărg, despre care trebuie să vorbim încă data viitoare.

NIȚĂ MIHAI

C R O N I C A L I T E R A R Ă

ION SÂN-GIORGIU : GOETHE. — Despre acest dintâiu volum al masivei cercetări a d-lui Sân-Giorgiu nu te poți rosti decât deadreptul, — fără preambule savante în istoria problemei desbătute fiindcă aproape oricare din ele ar risca să parafrazeze unul din capitolele cărții. Ceea ce s'ar întâmpla deopotrivă dacă ai încerca să adaugi imagina pe care o aduce alături de nesfârșita metamorfoză de chipuri și înțelesuri pe cari le-au luat ființa și creația lui Goethe în literaturile lumii și în nestăvilita caleidoscopie a timpului. Un capitol stufoș, de mult peste o sută de pagini din lucrare, — un capitol oarecum inedit prin îndrăsneala efortului încercat, nu numai la noi, între cărțile închinat lui Goethe cari se pot număra pe degete, dar chiar în imensa literatură goetheană universală, — urmărește atent răsfrângerile u-

riașului chip în apele vălurite ale timpului și ale lumii. La fel s'ar întâmpla de ai căuta să arăți în ce raport stă cartea de acum față de cele închinat până azi la noi lui Goethe sau față de marile ambiții de sinteză în cari s'au încercat în apus un Gundolf, un Simmel, un H. St. Chamberlain, un Brandes. Toate acestea sânt înfățișate sumar dar prob și limpede în același capitol pomenit.

Din înseși aceste constatări preliminare, fizionomia studiului d-lui Ion Sân-Giorgiu cred că se reliefează. O bună informație, pornită întâi temeinic dela izvoare adică dela documentele autentice ale vieții și creației titanului și împinsă până la actualitatea la zi a problematicii goetheene, — e organizată într'o arhitectură proporționată, sobră dar întreagă și clară. O lucrare academică în înțelesul bun

al cuvântului. Scrisă cu căldură și destulă culoare.

Dar fără a cădea, în expresia ei simplă și limpede, în păcatul prețiozității stilistice, atât de frecvent la eseștii noștri, cari nu și-au însușit o disciplină științifică sau se feresc de ea de teamă ca să nu le atrofieze prea fragilele resorturi interioare.

Cartea însă nu e pornită numai din râvna de a ne informa pe noi românii, cei atât de leneși în cunoașterea și traducerea uriașilor literaturii universale și deci și a lui Goethe, — ci vrea să reprezinte o atitudine personală și presupusă necesară, față de literatura goetheană contemporană a occidentului.

Atitudinea aceasta își are temeliele în acea neprimire a extremelor în cugetare, în acea nostalgie de a le apropia în echilibre armonice și senine, caracteristică nouă, românilor.

Ea caută să evite două exagerări deosebit de frecvente de mult timp în contemplarea lui Goethe. Una de metodă: abuzul de psihologism și de întrepătrundere a vieții cu opera, pornit prin Gundolf dela Dilthey. Și una de perspectivă: în ceea ce privește înfățișarea ființei omenești a lui Goethe, privită când cu excesivă pietate ca o statuă olímpică senină, — când dimpotrivă, mai cu seamă în timpul din urmă, ca o fărâmă de lut în bătaia tuturor patimilor.

Problema de metodă era cea mai grea de rezolvat. Fiindcă nu reprezintă numai un impas actual al literaturii goetheene ci al întregii istorii literare contemporane. Un impas pe care îl simt cu admirabilă luciditate unii din istoricii noștri literari. Un impas ale cărui cauze nu le putem lămuri mai bine decât prin soluția care la noi se caută să i se dea: o nouă și durabilă armonie între istorie, cu auxiliarele ei psihologice și filologice, și estetică.

Armonia aceasta, profesorul D. Caracostea am văzut că o realizează în străluminarea cât mai multiplă și cât mai adâncă a cristalului creației de artă.

D-l I. Sân-Giorgiu o caută mai simplu, nu în separarea ci în alternarea intimă a celor două planuri: cel al existenței și cel al creației. În această carte sânt astfel două imagini cari trăesc și cresc în același pas, în aceeași viață, deopotrivă cu totul, și cu totul distincte: omul Goethe și opera goetheană. În imaginația autorului, — și desigur că și în a cetitorului înțelegător, — viața lor se proiectează deodată, ca două aspecte ale aceleiași realități.

În carte au trebuit să fie alternate. Între gândul din care crește și pe care aproape îl realizează, — și carte, e același raport ca dela priveliștea întregă a ochiului la o serie de fo-

tografii. Imaginea e întru câtva nedreaptă față de chipul în care autorul izbutește să topească atât de intim succesiunea asta de aspecte într'un tot împlinit și armonios, — prin respectarea și evidențierea adâncilor legături de substanță între viața și opera titanului.

Astfel, încă într'o operă de istorie literară de mai mari proporții, se încearcă restabilirea prestigiului meritat al creației de artă, — atât de copleșit în ultimul timp de interesul exagerat arătat creatorului. Binevenită în tot câmpul larg al istoriei literare contemporane, — această reacție temerară e binevenită și la noi, după cea atât de masivă și de atâta amplă viziune a d-lui Caracostea. Că era necesară, să nu amintim decât exagerările în cari a căzut d-l G. Călinescu în „Viața lui Eminescu” amestecând arbitrar date din creația poetului în reconstituirea vieții lui.

Cartea d-lui Sân-Giorgiu aduce prin urmare cât mai nesilit îmbinate o viață cât mai omenească, dar în același timp cu toate înălțimile ei de geniu, și opera lui Goethe, — amândouă urmărite în acest întâi volum până la pragul hotărîtor al plecării la Weimar și al schițării lui „Urfaust”.

Imbinarea distinctă a celor două planuri face ca acest studiu să fie de folos unui cât mai larg cerc de cetitori și atenuează multe din riscurile inițiativei.

În adevăr, ceea ce am observat cu privire la monografia lui Shakespeare se poate însemna cu atât mai vântos aici. Cartea e scrisă în singurul fel în care putea fi, fără de a căpăta proporții monstruoase, sau de a fi un simplu rezumat sau o incoherentă divagație: acela întemeiat pe presupunerea că opera lui Goethe e cunoscută de cetitor, de multe ori chiar în amănunțime. E o platformă artificială pe care autorul s'a așezat dela început cu luciditate, ca să-și poată realiza intențiile. Fiindcă în țara noastră cei cari ar putea îndreptăți acest postulat admis fără cercetare deoarece nu se putea altfel sânt înspăimântător de puțini, — opera lui Goethe neavând nici măcar rudimentul de popularizare pe care l-a dat teatrul nostru unei părți din creația lui Shakespeare. Un studiu de mari veleități, — în afară bine înțeles de aceea de a fi tradus de îndată într'o limbă universală, — numai asupra operei lui Goethe, ar fi la noi acum încă aproape ridicol prin numărul infim al celor la cari s'ar putea adresa.

Ceeace însă dă viață studiului, — o viață care îi poate justifica cu prisosință închegarea și tiparul, fiindcă poate atrage și ferma o sferă largă de cetitori, — este tocmai această alternare intimă a perspectivelor din biografia

și creația lui Goethe. Cu toată erudiția ei, cu toată temelia ei de documentare adeseori neștiută, cartea se citește astfel cu toată curiozitatea și emoția pe cari ți le dau un roman pasionant. Viața și personalitatea magnifică a lui Goethe pecetluiesc atât de puternic opera lui atât de fărâmată din tinerețe, și stăpânesc încă și azi atât de tiranic contemplatorul, încât totul se transformă într-o poveste vie, un amestec patetic de omenesc și supra omenesc.

În chipul acesta, — cu toate condițiile ingrate de lucru pe cari le-am semnalat, — credem că d-l Sân-Giorgiu va izbuti să facă imens de mult pentru cunoașterea și iubirea lui Goethe în România, prin cartea aceasta.

* * *

G. CĂLINESCU: ENIGMA OTILIEI. — Trebuie să începem și această cronică cu o mărturisire. N'am citit decât târziu romanul d-lui Călinescu. Ne stătea în minte imaginea împovăraătoare a celui dintâi: „Cartea nunții”. Dar, la vremea lui, actul necesar de stimă, deci de atenție, față de scrisul cuiva care înseamnă ceea ce înseamnă azi d-l Călinescu în lumea noastră literară, — s'a transformat dela primele pagini într-o lectură plină de ispite și de surprize. Întâlneași de astădată un romancier autentic, de o mare putere creatoare, — și unul din cele mai bune romane ale literaturii noastre, atât prin arhitectura lui masivă cât și prin lumea aparte pe care o aduce.

S'a vorbit de Balzac, scriindu-se despre „Enigma Otiliei”. Și pe bună dreptate. Cred însă că, mai mult decât un termen de comparație pentru noi, Balzac a fost un foarte lucid ales punct de plecare în creație pentru autor. Ales nu dintr'o împintinare de mari ambiții sau dintr'o supunere mediocră la model, ci prin o justă intuiție care a lipsit în crearea întâiului roman. Aceea a necesității de conformare la structura temperamentului d-sale literar. D-l Călinescu nu e un om de lucide liniști în construcție sau de lunare și grațioase vibrații interioare. E un temperament izbucnind în erupții cari îl descarcă nu numai de poverile lui de gând dar și de poverile străine pe cari i le sedimentează viața cu aceiași frenezie.

„Cartea nunții” a vrut să fie o grațioasă viaziune cizelată, și de aceea n'a izbutit. „Enigma Otiliei” e viață pur și simplu. Nu o felie de viață tăiată metodic, cum o voiau naturaliștii în roman. Ci un recipient în care viața a curs năvalnic ca un șipot până a ajuns marginile. Adică exact tehnica epică balzaciană, rudimentară în arhitectura ei, cu începuturile stângace și sfârșiturile îmbulzite într-o pagină

ca sub imperiul unei panici în creație, — dar târându-te de la început pe tine cetitor în cursul ei larg și plin.

Mulți dintre comentatori s'au mirat cum criticul și pătimașul de cărți care e d-l Călinescu s'a putut lăsa atât de fără dificultăți și fără reticențe în voia liberă a forțelor creatoare ale vieții. D-l Călinescu a fost necăjit până acum adesea contestându-i-se posibilitățile sale epice în numele aptitudinilor critice. Tare ne e teamă că după „Enigma Otiliei” va avea poate mai des prilejul contrariu, acela de a fi văzut în opera sa critică prin prizma temperamentului său de romancier. Și mult mai pe bună dreptate! În critică, d-sa nu e un râvnitor și căutător calm al adevărului, așa cum ar trebui să fie. Ci omul unei puternice impresii inițiale, — de cele mai multe ori foarte personală și adesea departe de substanța însăși a creației judecate, — pe care apoi o uriașă tensiune a tuturor posibilităților temperamentului d-sale literar vine să o sprijine. Invectivă sau entuziasm, fantezie și logică, poezie și pamflet, demonstrație lungă și afirmație metă și orgolioasă, toate nu fac decât să pună un redutabil temperament de scriitor la dispoziția unui critic care în realitate pornește mai totdeauna dela violența unei impresii sau dela ostentația unei atitudini.

Dar lăsând această problemă spinoasă încă în desbaterea timpului, — să ne exprimăm bucuria pentru romancierul nou și puternic care vine între noi cu această carte în adevăr mare. Nu știm în ce măsură publicul cumpărător s'a arătat entuziasmat de ea. Dacă aceasta s'a întâmplat, înseamnă că avem un public matur, de un rafinament care să-l împingă să guste tocmai liniile severe și reci ale unei epice puternice. Dacă nu, înseamnă că e încă publicul lui Ionel Teodoreanu, adică al literaturii care „să-i meargă întâi la inimă”, ca și romanța pe care singură o consideră poezie, și în cazul acesta succesul d-lui Rebreanu s'ar explica prin sămănătorismul latent și în d-sa și în aproape toți dintre noi. Și mai poate însemna că acest public e acum destul de schimbat de romanele tinerești din ultimul timp, atât de pline de problematici subtile și așa de goale de viață, — încât nu le mai gustă nici pe acelea dar nici nu știe la ce să se reîntoarcă.

Concurența cu Ionel Teodoreanu, d-l Călinescu nu o poate infrunta în marile mase. Nu numai din pricina absenței acelei sentimentalități specifice medelenismului.

Dar întâi fiindcă, după cum am văzut, arta epică a d-sale e o artă aspră. D-sa nu poate crea tipuri de eroine de roman, adică grațioase apariții de feminitate. Ceea ce s'a întâm-

plat în „Cartea nunții” se întâmplă și aici. Georgeta e cu totul convențională, nu în realitatea ei ci în apariția ei în carte, iar Otilia la fel.

„Enigma Otiliei” este astfel un roman foarte bun și pasionant cu o singură condiție: aceea de a nu căuta în el această enigmă. În el, d-l Călinescu a realizat fără voie paradoxul artistic de a înfățișa foarte schematic sufletele pe cari le aștepti complexe, — și era și firesc să fie mai complicate dată fiind intelectualitatea lor și situația lor centrală în intriga romanului, — și de a crea magistral de bogate și halucinant de vii caractere cari în mod clasic trebuiau să crească pe o singură dimensiune: Moș Costache cu avariția lui și Stănică Rațiu cu șiretenia lui.

Romanul trăește cu o forță de viață balzariană prin acești doi, cari pot fi deopotrivă indicați drept personajii principali. Și în jurul lor, o faună întregă de vietăți umane, creionate întâi cu aceeași trăsătură tare și apoi împlinite printr-o sumă uimitoare de gesturi de viață diversă și bogată: Aglae, Titii, Aurica, familia lui Stănică, Simion Tulea, constituie una din cele mai vii galerii de oameni din epica cunoscută nouă.

Și deodată cu viața lor, se încheagă dela sine, foarte mult din viața Bucureștilor din preajma lui 1909. Fără nicio intenție vizibilă de frescă socială, romanul evocă sigur, doar prin viața puternică și amănunțită a personajilor sale, un București inedit literaricesc. Un București domol, leneș și mai ales ascuns în viața lui. Un București care nu mai trăia viața unanimă a satului nici nu ajunsese să se înghesue pe străzi, orășenește. De aceea sta fărărămîțit în izolări de grădini, orgolioase sau mai adesea meschine, dar toate cu o pecete de taină. Această pecete trebuie să fi fost o realitate puternică, dacă apare și aici după ce dăduse atâtea magice ecouri în creația epică mai înclinată spre umbre a lui Mateiu Caragiale și în aceea mai încordată tragic a d-lui N. M. Condiescu.

Aici însă ea persistă în oameni și în lucruri mai mult fără voie. Ca un parfum prea vechiu și puternic, după ce stăpânul nou a deschis larg toate ferestrele. D-l Călinescu a respectat în acest roman într'atâta irupția de viață brută, încât n'a îngăduit nicio umbră de dincolo. De aceea lectura lui te prinde dar amintirea lui dispăre ca fumul, ușor și îndată. E ceva schimbat în sufletul nostru dela Balzac încoace. E mai multă durere, mai multe și mai ales mai astrale nostalgii, cari ni se grămădesc în gând măcar când cetim dacă nu când trăim. Din socotelile reci ale unei fete care nu

știe cu cine să se mărite: cu tânărul sărac și iubit sau cu bătrânul bogat și îl alege până la urmă liniștită pe ultimul, din patima avară a unui om și demența măruntă a altora, poate crește o poveste care să te întrige câteva ore cu viața ei trepidantă, să te mohorască deopotrivă cu priveliștea unor meschine mizerii umane, — dar atât...

* * *

VLADIMIR VECERDEA : MAREE. — Încă una din tipăriturile inițiativei de nobilă îndrăzneală editorială a d-lui Miron Neagu din Sighișoara. De astădată, un roman. Și de astădată, o carte pe care o putem sublinia mai puțin decât pe cea de versuri a d-lui M. Beniuc. Prezentând și de astădată un debutant, ea nu ne face nici măcar să nădăjduim un nou scriitor.

Povestirea pe care o încheie nu e lipsită de interes și inedit la noi. E vorba în ea de câțiva tineri de liceu cari, surprinși de vârtejul războiului cel mare, îl trec cum pot, mobilizați ca voluntari pe front sau în spitale. După război, zile aproape tot atât de înfrigate, de studenție în Iași.

Față de lumea lui însă, povestitorul rămâne permanent pe un plan minor. Nu e un efort dur de liniște impersonală în povestire, care să mărească și mai mult efectul acestei frângerii de mlădițe în furtună. Nu, ci ți se pare cetind că simți că totul n'are nicio rezonanță în adânc, în sufletul povestitorului. Nu e nici o ignorare voită a deslănțuirii de stihii din afară pentru a sublinia prin contrast o deosebită realitate sufletească în eroii săi. Acești eroi au suflete cu totul mediocre și totul în ele e văzut la suprafață. Ei trec prin mari izbucniri de viață și de moarte ca și câinele prin apă, scuturându-se la fel de nepăsători și repede la sfârșit, ca să se usuce. Povestitorul pare a nu putea să-i simtă vieții nici grandoarea nici adâncimea. S'ar putea să fie un simplu trac din acelea care-ți sting glasul la debut, după cum ar putea să fie și o inaptitudine sufletească de totdeauna și inremediabilă.

La această impresie mai contribuie și stângăcia construcției epice. Întreaga carte îți dă impresia unui jurnal intim obiectivat, — trecut de la persoana întâi la a treia și lăsat în voia întâmplărilor sale. Dar cel ce putea vorbi la persoana întâi și acum e personajul de boltă al cărții, — Barbu Ulmu, — e cu totul firav pentru această povară. De aceea povestirea nu poate avea nicio arhitectură, rămânând așa cum o arată și titlul, un tărăgănat flux și reflux de întâmplări mediocre sau de-

venite cu totul ne semnificative în perspectiva întregului cărții.

* * *

MARIN POPESCU SPINENI: ROMÂNIA ÎN ISTORIA CARTOGRAFIEI. — O operă de strictă și severă specialitate. O însemnăm aici ca să atragem atenția asupra ei, în virtutea obiceiului pe care ni l-am luat aci de a semna, făcându-le să treacă de îngustul cerc al specialiștilor, acele studii de istorie și filologie românească ce își depășesc imediatul obiectiv științific, prin materialul sau concluziile pe cari le aduc. Adică pe acele cari pot arunca lumini noi, fie ele cât de modeste, asupra ființei neamului nostru.

Fără să o ambiționeze, în modesta ei sobrietate științifică, lucrarea d-lui Dr. Marin Popescu Spineni e dintre acestea. Specializat în timpul din urmă în probleme de geografie istorică, d-l Spineni a făcut o operă de extremă utilitate pentru cercuri destul de largi de oameni cari vor să se informeze mai temeinic asupra neamului nostru, — adunând materialul cartografic privitor la țara românească, dela cele dintâi schițe până la 1600.

Dela Anaximandru, Hecateu și Herodot. până la Hulsius Levinus, — o sumă întreagă de geografi și făuritori de hărți vin să mărturisască și ei în schemele reci ale schițelor antice, în fabulațiile stângace ale desenelor medievale și în hărțile înflorite pitoresc ale Renașterii, același adevăr de piatră ca și Carpații: acela al perenității noastre aici. Ele o demonstrează cu atât mai tare cu cât nu o in-

tenționează. Astfel hărțile lui Ptolomeu din 141 d. Chr. arată că „identitatea de hotare dintre Dacia veche și România de azi trebuie să fi fost o realitate geografică” și că tradițiile noastre istorice privitoare la origini se verifică silabă cu silabă prin indicațiile toponimice pe cari le conțin (p. 39). Tot Ptolomeu ne dă, în liniile sumare ale hărții, una din cele mai puternice imagini ale măreției și bogăției poporului dac. Sumedenia de *dave* însemnate pe hartă, arată multele și statornicele așezări dace păstrate pretutindeni; nume romane arată temeliile tari ale colonizării; iar între ele, cele câteva nume toponimice cari sună străin, se pierd.

Hărțile de mai târziu, din Evul Mediu și Renaștere, sub toată scâlciala numelor latinizate, nemțizate sau ungarizate, — vădesc aceiași realitate toponimică românească, puternică și evidentă.

Mai mult decât concluziile, pe cari autorul le înseamnă foarte sobru la sfârșitul descrierilor sale de materiale, vorbește însă splendida colecție de 57 de reproduceri de asemenea hărți, care alcătuște volumul al doilea al acestei lucrări. În liniile lor naive și surprinzătoare, aceste hărți alcătuiesc o carte de învățătură extrem de pitorească a istoriei, — care ar trebui pusă cât mai din belșug la îndemâna tineretului nostru.

Prin truda alcătuirii ei, d-l Popescu Spineni aduce astfel o contribuție prețioasă la opera de cunoaștere din ce în ce mai adâncă și mai largă a ființei adevărate a neamului și pământului nostru.

OVIDIU PAPADIMA

C R O N I C A M Ă R U N T Ă

PREMIUL MIZERICORDIEI. De doi ani încoace premiul național pentru literatură nu s'ar putea numi mai propriu decât premiul mizericordiei. E foarte adevărat că în regulamentul acestei înalte distincții literare nu sunt specificate anumite criterii de alegere. Și poate nici n'ar fi nevoie de ele de vreme ce bunul simț însuș ne spune că un premiu național presupune două condiții neapărate și anume: o operă de valoare artistică incontestabilă și de o semnificație cât mai reprezentativ românească. Dacă nu le îndeplinește, el se poate numi oricum afară de premiu național.

O distincție, care poartă un titlu așa de pompos și care se acordă de către o comisie alcătuită numai din laureați, prezidați de ministrul Artelor, *consacră*, adică declară pe scriitorul ales un fel de bun spiritual al nației, o monedă de

aur ce poate circula ca un simbol al sufletului național. Să nu uităm că o asemenea distincție oficială a căpătat prestigiu prin numele lui Brătescu-Voinești, N. Iorga, Octavian Goga și Mihail Sadoveanu. E un nivel suprem al literelor românești actuale și un criteriu mai sigur decât orice articol de regulament.

Din păcate comisia nu s'a păstrat totdeauna în această ținută și pe măsură ce numărul laureaților a crescut, criteriile alegerii au decăzut la un nivel ce compromite premiul național și-i transformă prestigiul în stupefacție publică. În 1937, când s'a introdus un toptan de laureați, motivele decernării au fost: bătrânețea izolată, văduvia, sărăcia și boala. Despre un scriitor de măscări amuzante pentru vârstele înaintate s'a spus: „Să-l premiem anul acesta, fiindcă e grav bolnav și până în primăvara viitoare moare, să-

racul!" Oamenii s'au înduioşat şi aproape lăcrămând i-au acordat laurul naţional, pe care alesul, sănătos şi teafăr, îl poartă olimpic din bodogă în bodogă.

Argumentul acesta atât de uman şi de efectiv, a fost reluat la ultimele premii în favoarea unei biete epave literare, care a suflat pe vremuri din nişte Târziţe „de aur". Mizericordiosul miorlăit s'a auzit din nou în conclav: E bolnav şi va muri în curând; să-l premiem, săracul! Şi oamenii din nou s'au înduioşat şi l-au premiat, încununând astfel cu mare ruşine platitudinea platitudinilor. Zadarnic s'au opus un Brătescu-Volneşti, un Mihail Sadoveanu, un Rădulescu-Motru ca reprezentant al Academiei Române: faptul s'a consumat prin intervenţia capricioasă a d-lui N. Iorga care comentându-l apoi în revista „Cuget Clar" şi împroşcându-ne cu delicioase săgeţi, n'a avut totuşi curajul să pomenească numele noului „laureat", fiindcă n'a crezut, nu crede şi nu va crede niciodată în băguelile poetice ale acestuia.

Cu asemenea criterii, s'au format astfel două partide distincte în comisia premiului naţional, fiecare venind de-acasă sau dela cafenea cu protejării săi. Partida cafenelei bucureştene e astăzi cea mai numeroasă. Alcătuită în majoritate din epave ale vieţii literare şi din afacerişti de duzină, ea nu are nicio altă normă de alegere decât aceea a spiritului de clică. Nici un argument nu contează în faţa acestei mediocrităţi solidare. De acum încolo, premiul naţional se va da oricărui rebegit, iar scriitorii de valoare vor rămâne în afară de distincţia oficială a ministerului Artelor.

În configuraţia actuală a comisiei, nu există absolut nici o soluţie de normalizare a criteriilor alegerii. Premiul naţional de literatură e definitiv compromis. Pentru salvarea prestigiului literelor române, el va trebui să fie desfiinţat. Astfel, încă odată, oricine nu şi-a putut cuceri un loc în literatură ameninţă să devină „consacrat" de majoritatea solidară a acestor fosile poetice, care n'au altă forţă decât numărul şi care votează în turmă, fără discuţie, după cum au hotărât mai dinainte la colţul cafenelei.

În şedinţa ultimă am protestat contra ruşinosului sistem, iar înainte de cea viitoare vom prezenta un memoriu ministerului Artelor, cerând suprimarea premiului naţional pentru literatură dacă rămâne actuala normă de alegere sau stabilirea unei norme cu totul alta dacă e vorba ca

premiul să se menţină în prestigiul naţional dela început.

Nu sântem împotriva niciunui fel de ajutor acordat scriitorilor sau mişcării literare când nevoia omenească o cere, dar se face o operă de falsificare a valorilor şi de desorientare a spiritului public când aceste ajutoare se dau sub titlul de premii naţionale. Bieţii oameni năucii de amorul poeziei, cari bat de zece ori la uşa unei redacţii de mâna a patra milogindu-se să li se publice o poezioară, merită toată mizericordia; dar nu premii în numele naţiei.

MARIUS BUNESCU, pe care l-am numit în altă parte creatorul peisagiului urban şi care nu e mai puţin pictorul Mării şi al Dunării, a fost încununat cu premiul naţional pentru plastică. Încă restrânsă ca număr în comparaţie cu cea literară, comisia decernatoare a acestei distincţii se păstrează în conştiinţa înaltului rol ce i s'a încredinţat şi premiaţii ei corespund scării de valori plastice stabilite în opinia noastră artistică. După Theodorescu-Sion, laureat anul trecut, a venit Marius Bunescu. Amândouă alegerile au fost salutate cu satisfacţie ca acte de judicioasă apreciere a două talente cu reputaţie incontestabilă

„Gândirea" le aplaudă fără rezervă, cu atât mai mult cu cât un Theodorescu-Sion şi un Marius Bunescu fac parte din minunata pleiadă de artiştii susţinuţi cu nestrămutată convingere încă dela apariţia acestei reviste. Când se va judeca obiectiv funcţia multiplă pe care „Gândirea" a îndeplinit-o în noua orientare culturală a ţării, se va vedea prin comparaţie partea ei determinantă în afirmarea generaţiei de pictori şi de sculptori ajunşi astăzi la deplină maturitate creatoare. În plastică, ceea ce s'a afirmat în cronicile noastre critice s'a verificat şi a rămas, precum ceea ce s'a negat în ele a ieşit definitiv din circulaţie.

Aproape fără excepţie, premiile naţionale de plastică decernate până acum confirmă valorile puse înainte în decursul anilor de revista noastră. Iată de ce însemnăm cu satisfacţie triumful recent al lui Marius Bunescu.

NICHIFOR CRAINIC

